Türkiye'deki Masonluğun Ankara'daki Tarihçesine Binalar ve Yerleşim Açısından Bir Bakış

Murat Özgen Ayfer

Bu çalışma, özgün olarak bir kitap tarzındı hazırlanmış fakat basılmamış, herkese açık dijital ortamda yayımı için yeniden düzenlenmiştir.

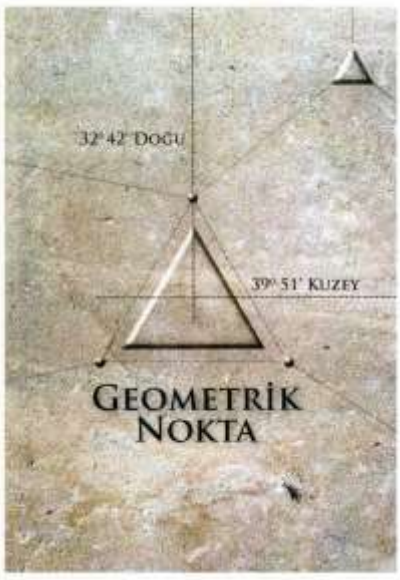
Giriş

Bu çalışmaya başlarken önce şunu belirtmek gerekir:

Özgür Masonlar Büyük Locası İç Anadolu Bölgesi'nin önceki görevlilerinden **Korcan Ön,** 2018 yılında yayımlanmış olan ***"Geometrik Nokta Ankara"*** başlıklı kitabında, Ankara vadisinin yakın geçmişimize kadar olan tarihçesini çok güzel bir şekilde ve ayrıntılı olarak anlatmış.

Korcan Ön

Bu kitap, Özgür Masonlar Büyük Locası'nın daha önce taşıdığı "Türkiye Büyük Mason Mahfili" adıyla kurulduğu 1966 yılından başlıyorsa da gerek Türk Masonluğunun genel tarihi gerekse salt Ankara vadisindeki oluşumlar bakımından daha öncesi de var.

Bu çalışma, belki o kitaba bir ek olabilir. Ancak yer yer o kitapta bulunmayan birtakım ayrıntılardan, bu arada Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'na da değinmelerden, şayet bir yerde yazılı hale getirilmezse büyük olasılıkla bilinmeden yok olup gidecek bazı bireysel anılar ile öznel değerlendirmelerden oluşacak.

Başlıkta belirtilmiş olduğu gibi, burada hedef öncelikle loca çalışmalarıyla bağlantılı binalar; sadece yerler ve yapılar… Ancak verilecek olan bilgilerin bütünlenmesi bakımından araya diğer konular da girecek.

Romantik bir tarzda, *«Masonlar her yerde çalışır. Gerekirse bir vadide yere mabedi çizer ve orada da çalışır»* denmiştir. Nitekim bazı ülkelerde açık hava mabetleri kurulup kullanılmışsa da (Bunun yakın tarihte Türkiye'de uygulanmış bir örneği de var) locaların çalışması için kapalı alandaki mabetler her zaman öncelik taşımıştır; dolayısıyla bir mason kuruluşunun sahip olduğu binalar ya da kiralık mekânlar…

***

2000'li yılların başlarındaydı. Özgür Masonlar Büyük Locası ile Türkiye Süprem Konseyi arasında bağıtlanması öngörülen yeni konkordatonun (antlaşmanın) hazırlığı yapılıyordu.

O sıralarda yeni seçilmiş büyük üstat niteliğiyle bir nedenle Fransa'ya gitmiş ve Paris'te Fransa Büyük Locası'nın (Grande Loge de France) o tarihteki Büyük Üstadı Michel Barat ile de buluşmuştum. Çeşitli konular üzerindeki bilgi ve görüş alışverişi sırasında, «Süprem Konsey ile ilişkileriniz nasıl?» diye sormuştum.

«Çok iyi.» demişti.

Şaşırmıştım. Bizim ilişkilerimizin kötü olduğu söylenemezdi ama "çok iyi" de sayılamazdı; ara sıra birtakım uyuşmazlıklar çıkıyordu. Konkordatonun yenilenmesi de zaten bu nedenle, birtakım farklı benimseyişlerin belli kural ve yöntemlere bağlanması için gerekiyordu. Hayretle, «Nasıl çok iyi olabiliyor?» diye sorunca şöyle yanıt vermişti: «Onların düşüncesini bilmem ama bizim açımızdan çok iyi çünkü bizim binalarımızda çalışıyorlar.»

Sadece böyle kurumsal ilişkiler açısından değil, çalışmaların verimli bir şekilde yürütülebilmesi ve arzu edilen yönde gelişebilmesi bakımından da loca toplantılarının yapılacağı ve bunun yanı sıra sosyal ilişkilere olanak verecek elverişli binaların bulunması gerekli. Bu durum geçmişte böyleydi, günümüzde de böyle olmayı sürdürüyor. Üstelik locaların çalıştığı binaların elden geldiğince kendi resmî derneklerinin malı olmasına da özen gösteriliyor.

Böyle düşününce, devletimizin, cumhuriyetimizle yaşıt olan başkenti Ankara'daki locaların Türk Masonluğunun oluşumundan bu yana nerelerde çalışmış olduğunu şöyle bir gözden geçirmek istedim. Ancak bu çalışmayı baştan sona okursanız göreceğiniz üzere, bu konu sadece binalarla sınırlı kalmadı, kalamadı; yer yer birtakım başka hususlara da değinmek gerekti; bazı tarihsel bilgilere, özellikle de bireysel anılara…

***

Yaşanmışlıklardan bazılarını, hele birtakım hoşnutsuz olayları anlatmak uygun mu, değil mi?... Bunlar yazılı hale getirilmeli mi, yoksa üstleri bir daha açılamayacak tarihe gömülüp terk edilmeli, öylece bırakmalı mı?... Bilenlerce yaşandığı sürece unutulmasa da başkalarınca bilinmemesi daha mı iyi?

Yoksa bilinirse, belki de içlerinden bir ders, bir öğüt çıkarılabilir, tarihin o yönde yenilenmesi (eskilerin deyişiyle tekerrür etmesi) önlenebilir mi?

Bunların çoğu kişisel gelip geçmiş olaylardır; ilgili topluluğu genel olarak pek az ilgilendirir; ders alınması gereken bir yönü de bulunmayabilir; bu nedenle hiç dokunmamak acaba daha mı doğru olur?... Üstelik anlatanın kimi yerde kendinden söz etmesi de bir diğer keyifsizlik!

Yoksa belli bir bilginin bilinmeden kalması zaten önlenemez mi yani "hiçbir şey ölmez, her şey yaşar" tarzındaki felsefî düşünce doğruysa, bu yaklaşım "bilgi" alanında da geçerli mi?

Böyle düşünceler içinde çalkalanarak bu çalışmaya girişmeyi hep ertelemiştim.

Sonra şöyle bir şey oldu:

2020 yılının Mart ayı ortalarında locaların toplantıları, dünyanın birçok yerinde olduğu gibi "Covid-19" adı verilen dünya çapındaki bulaşıcı salgından ötürü geçici olarak tatil edilmişti. Önce, gerekli önlemler alındığında birkaç ay sonra durumun düzeleceği bekleniyordu. Sonra bu işin pek de öyle olmadığı, bulaşmanın kolay kolay giderilemediği, dolayısıyla locaların mabetlerde çalışamayışının uzunca bir süre daha devam etmesinin gerektiği ortaya çıktı.

Bunun üzerine, masonlar arasındaki iletişimin canlı tutulabilmesi amacıyla loca toplantılarının internet üzerinden "dijital" denilen ortamda kısmen –söyleşi, sunu ve söyleşilerle- yürütülmesi öngörüldü ve uygulamaya kondu.

Ne mutlu bu çağın kuşağına ki, bu yüzyılın başında ancak "hayal" sayılabilecek bu "on-line" toplantı olanağı, şimdi dünya çapında hemen her yerde var.

Ankara'da çalışan bir loca, benden **"Türk Masonluğu Tarihinden Kesitler, Ankara–Ankara"** başlığı konulacak bir konuşma yapmamı istedi.

Kabul ettim ve uygulandı ama konu sadece konuşmayla kalmadı, görsellerle destelenen bir sunuya dönüştü.

İşte o sunumda, binalar önemli bir yer tuttu. Nitekim bu çalışma da 25 Ocak 2021 tarihinde verilmiş o sunumun ilgili bölümlerinin biraz genişletilerek yazılı hale dökülmüşü oluyor.

Anlatılacak şey "tarihçe" olunca, buna hangi dönemden başlandığı, asal konuya girilene kadar nelerden söz edildiği, hem süre hem kapsam bakımından hayli önemli olabiliyor.

Bir bakıyorsunuz ki, "giriş" denilerek anlatılanlar çok uzun sürmüş; asal konuya bir türlü gelinememiş.

Bu çalışmadaki durum da işte öyle… İnternet üzerinden yapılan o sunumun başlığı bakımından önce yanıtlanması gereken önemli bir soru çıkmıştı ortaya; üzerinde durmadan geçmek âdeta olanaksızdı:

Türk Masonluğu ne zaman, nasıl başlar?

Bu soruyu "bana göre" diyerek yanıtlamaya çalışacağım.

Konuyu enine boyuna araştırmış, iyi bilen, yapıt vermiş olanların görüşü farklı olabilir; ben yanılabilirim.

Masonluğun ülkemizdeki tarihçesi, genellikle ta 1720'li yıllara kadar uzandırılır. Bu bağlamda bilinen ilk Türk masonlarının adları da verilir: Yirmisekiz Mehmet Çelebizade Sait Çelebi'den, Fransız asıllı Kumbaracı Ahmet Paşa'dan söz edilir.

Sonrasında buna başkaları da eklenir. Çoğunlukla ünlü kişilere değinilir. Ünlü masonlara değil de mason olduğu bilinen ünlülere…

Fakat böylelikle sadece mason olduğu bilinen kimi Türklerin adları verilmiş olur.

Masonluk bakımından daha çok ve belirgin gelişmelerin oluştuğu tarihlerde yani tümüyle 19. yüzyılda bile Osmanlı Devleti'nde ulusal nitelik taşıyan bir **"Türk Masonluğu"**ndan söz edebilir miyiz acaba?

Bence hayır! Çünkü kurumsal bakımdan Masonluk başka, bireysel olarak masonlar başka…

Bu söz hep söylenir.

O tarihlerde mason olan Türkler vardır ama Türk Masonluğundan söz edebilmek için en azından üyelerinin çoğunluğu Türk olan, Türklerin yönettiği bir loca bulunmalıdır. *«Bu bir Türk locasıdır»* denilebilmelidir.

Böyle bir loca kendi başına bağımsız değil de bir büyük loca ya da büyük doğu gibi bir obediyansa bağlıysa, bu kez ilgili obediyans da bu ülkede ve Türklerin yönetiminde olmalıdır. Üyeleri çoğunlukla Türk olan fakat bir yabancı obediyansa bağlı olarak çalışan bir loca da Türk Masonluğu'nun bir öğesi sayılamaz. (Bir Türk locasında yabancı üyeler bulunabilir; o ayrı.)

Nitekim bu nedenle Türkiye'de Masonluğa karşıt çevrelerde, locaların ve obediyansların birtakım Batı kuruluşlarına bağlı oldukları ileri sürülür ki, Türk Masonluğunun ulusallık iddiası güya çökertilebilsin.

Günümüzde bazı Batı ülkelerinde Türk masonların kurmuş ve yönetmekte olduğu localar var. Onlara belki birer "Türk locası" denilebilir ama Türk Masonluğu'nu temsil etmezler. Bulundukları ülkedeki bir obediyansa bağlı olup, o ülkenin Masonluğundan sayılırlar.

Türkiye’de de yabancı bir obediyansa bağlı olarak çalışan bir Türk locası olsa, o da Türk Masonluğu’nu temsil etmez; herhangi bir obediyansa bağlı olmayan, kendi başına bağımsız bir loca ise belki…

Ülkemizde yabancı obediyanslara bağlı olarak çalışan localar olmuştur; günümüzde de böyle birkaç loca bulunduğu söylenmektedir. Bunlardan hiçbiri Türk Masonluğu’nun bir öğesi değildir.

“Türkiye’deki Masonluk” başka “Türk Masonluğu” başkadır.

Bu konu her ülke için geçerlidir. Hele birtakım emperyalist-sömürgeci ülkelerin Masonluğu kendi ulusal ekonomik politikalarına âlet ederek kullandığı 19. yüzyıl boyunca kesinlikle geçerliydi.

O tarihlerde ülkemizde “ulusal” (millî) diyebileceğimiz bir loca yok… 19. yüzyılın ikinci yarısında, kısa bir süre tahta çıkmış olan Sultan 5. Murat ile kardeşleri, onlardan daha önemli olmak üzere adları yüceltilerek anılan birçok Türk aydını, İstanbul ve Batı Trakya’daki locaların üyesi olmuş hatta bazılarında yoğunlaşmışlar. Fakat o localardan hiçbirinin Osmanlı Devleti çerçevesinde ulusal bir nitelik taşıdığı söylenemez; *«Bu bir Osmanlı locasıydı»* denemez.

Ek olarak şunu da belirtebiliriz: 19. yüzyılda Masonluğa girmiş olduğu bilinen birçok ünlü Türk yazarı, sanatçısı, bilim ya da devlet adamından hiçbiri, -daha önce değinmiş olduğum üzere- aslında bir **“ünlü mason”** değildi. İşte onlardan birkaçı:

Tekrarlayalım:

Herhangi bir nedenle ülkesinde ya da evrensel boyutta ünlü olan bir kişinin Masonluğa girmiş olması, onu "ünlü bir mason" yapmaz. Bunun için önemli bir masonik etkinlikte bulunmuş, Masonluk için bir şey gerçekleştirmiş, bu kurumda bir yer tutmuş olması gerekir.

Masonluğa girmiş kimi ünlüler vardır ki, masonluğundan hiç söz edilmez çünkü bu zaten ilgisiz bir bağlantıdır.

Buna karşılık kimi pek ünlü masonlar vardır ki, Masonluk dışında hiçbir ortamda adı geçmez.

Örneğin dünyanın günümüzde bile en ünlü masonu James Anderson'dur ama onun adını Masonluk dışında bir yerde göremezsiniz.

Bizden bir örnek: Ülkemizin tarihteki çehreleri arasında pek de ünlü bir kişi sayılmayan Dr. Mehmet Ali Baba, Türk Masonluğunun unutulmaz önderlerindendir.

Türkiye'de İlk Örgütlenmeler

1853-1856 tarihleri arasındaki Kırım Savaşı'nda Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'ne destek vermek üzere İngiliz ve Fransız orduları da bir araya gelmiş, savaş ertesinde birçok İngiliz ve Fransız askeri Osmanlı Devleti topraklarına yerleşip kalmıştı.

Bunlardan bir grup İngiliz, İrlandalı ve İskoç kökenli mason, 1957 yılında İzmir'de **Ionia**, **Anatolia**, **Bizensia** ve **Orhaniye** adlı dört loca kurmuş, bunları "**Grande Loge de Turquie"** (Türkiye Büyük Locası) adını verdikleri bir obediyans çatısında birleştirmişlerdi.

Bazı yazılarda bu locaların sayısının altı olduğu, her birinin ayrı bir dilde çalıştığı belirtilir.

O büyük loca böyle bir isim taşımış olsa hatta özellikle "Orhaniye" adlı locanın üyelerini Türk masonlar oluşturmuş bulunsa bile bir yabancı kurum niteliğindeki bu örgüt ulusal değildi ve kesinlikle Türk Masonluğu'nun bir öğesi sayılmazdı. Zaten yaşamı çok uzun sürmemiş; o ayrı…

«Neden İzmir?» diye soracak olursanız, -çekinmeyin, sorun- bunun yanıtı, o tarihlerde İzmir-Aydın ve yakınlarındaki kapitülasyon etkinlikleriyle verilebilir.

Nitekim bunun bir diğerini az sonra yine göreceğiz.

Osmanlı Yüksek Şûrası

1861 yılında İstanbul'da **"Şûrayı Âlîyi Osmanî"** yani Osmanlı Yüksek Şûrası adı altında olmak üzere, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin bir egemen yönetici organının kurulmuş olduğunu görüyoruz.

Bu noktada terminoloji bakımından bir açıklama yapmak gerekli:

Bu yönetici organ, adı bakımından günümüzde (2021) Türkiye Süprem Konseyi'nin deyişiyle doğal olarak **"süprem konsey"**; Türkiye Yüksek Şûrası ise **"yüksek şûra"** terimini kullanıyor. Başında bulunan kişi, birinde **"egemen gran komandör"** ötekinde **"hâkim büyük âmir"** olarak anılıyor.

Bu farklı adlandırma, şimdi hangi örgütten söz edildiğinin anlaşılabilmesi bakımından da yararlı oluyor. Tarihte bu kullanım ara sıra değiştirilmiş; kimi zaman Fransızcadan dönüştürme olan kimi zaman Eski Türkçe terimler kullanılmış.

Ben her ikisinin ortasını alıp örgüte **"yüksek konsey"**, yöneten kişiye **"büyük komandör"** diyorum. Böylece güncel Türk diline hem daha uygun hem daha anlaşılır, her iki yönden de geçerli olan birer terim kullandığımı düşünüyorum ama şimdilik bunu sahiplenen yok; kim bilir, belki gelecekte olur.

1861 yılına dönelim… Acaba bu oluşum yani Osmanlı Devleti'nde "şûrayı âlî" adı altında ilk yüksek konseyin kuruluşu Türk Masonluğu'nun başlangıcı sayılabilir mi?

Kimileri öyle görüyor.

Başında bulunan kişi, âmir-i hâkim-i âzam yani hâkim büyük âmir ya da egemen gran komandör, Osmanlı Devleti'ne karşı kafa tutmuş hatta savaşmış olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğullarından, Mısır asıllı **Prens Muhammed Abdülhalim Paşa**.

İnsan bu yüksek konseyin gerçekliği üzerinde kuşkuya düşebiliyor. Çünkü ritin yasaları uyarınca var olması gereken 33. derecedeki diğer üyelerin kimlikleri hakkında hiçbir bilgi olmadığı gibi, - en az 9 üye olması zorunlu- bu kurulun nasıl bir etkinlik göstermiş olduğu hatta herhangi bir etkinlik göstermiş olup olmadığı da belirsiz...

Kimileri, yüksek konseyin diğer üyelerinin yabancı oldukları için adlarına değinilmediğini, ayrıca bu konuda sonradan elde edilmiş birtakım belgelerin de bulunduğunu belirtiyor ama henüz literatüre geçmiş tam ve güvenilir bir bilgi yok. Üstelik Muhammed Abdülhalim Paşa'nın gerek uyruğu gerekse masonik geçmişi de sorgulanabilir. Ancak bu konu ilgi alanımızın çok dışında kalan apayrı bir sorundur. Kısa bir süre sonra Mısır'daki politik oluşumlar nedeniyle ülkesine dönmüş, orada bir İngiliz locasına girmiş ve bölge büyük locasının büyük üstatlığını yapmış. 1869 yılında yine İstanbul'da bu kez İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın orada oluşturulmuş bölge örgütünün başına getirilmiş ama İngilizce bilmediği için geri çekilmiş.

Aynı kişi bir yandan Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti yüksek konseyinin başında, diğer yandan bu rite karşı olan İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın adamı…

Karmakarışık işler!... Neresinden tutmaya kalksan kopuyor.

Demiryolu Mühendisi İngiliz **Hyde Clarke**, 1864 yılında bu konseyin yönetimini devralıp merkezini İstanbul'dan İzmir'e taşımış. Oradaki demiryolu inşaatının Osmanlı Devleti'nin yararına bir proje olduğunu sanmayın sakın; kapitülasyon etkinliği yerleşiyor.

Hyde Clarke öncekinden çok daha esrarengiz bir kişi; mühendisliğinin yanı sıra İngiltere'de bir dergi editörü, sayısız dernek ve kurumun üyesi hatta bunlardan birçoğunun kurucusu… İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın İstanbul'daki bölge büyük locasının büyük üstat yardımcısı iken Fransa Yüksek Konseyi'nde 33. dereceyi ve İstanbul'daki yüksek konseyi yönetme yetkisini almış. Bu yetkilendirmenin, Şûrayı Âlî'nin hiç de ulusal bir nitelik taşımadığının göstergesi olduğu açıkça ortada…

1868 tarihli bir Amerikan raporunda bu örgütün simgesel derecelerde çalışan üç locası, yedi Rozkrua şapitri (18. derece) ve üç konsistuvarı (32. derece) olduğu belirtilmiş.

Fakat Hyde Clarke 1869 yılında Türkiye'den ayrılmış; o sıralarda yüksek konseyin işlerini Constantine G. Carrere ile Joseph Langdon yürütüyormuş.

Başında her kim olursa olsun, bu "ulusal bir örgüt" sayılabilir mi?

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin dünya çapında pek ünlü yazarlarından Albert Pike, düzenli olup olmadığı anlaşılamayan bu kuruluşun kısa süre sonra varlığını yitirmiş olduğunu belirtmiş. Kimileri onun da sadece bir varsayımda bulunduğunu söylüyor. Olabilir; tarihte böylesi çok!

Sonrası gelmemiş çünkü öncesine bakılınca anlaşılan o ki, bu işin içinde İngilizlerin birtakım başka hesapları varmış ama o hesaplar tutmayınca bu girişimlerin de ardı arkası kesilmiş.

Bu konudaki derme çatma bilgiler özetle bundan ibaret…

***

Şûrayı Âlîyi Osmanî'nin kuruluşuna ve çalışmalarına ilişkin doğru dürüst sayılabilecek hiçbir belge yok. Bir diğer söylentiye göre de Hyde Clarke ülkesine dönerken hepsini yanında götürmüş. Bu doğruysa, onları orada ne yapmış olduğu belli değil.

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin ülkemizdeki yöneticisi olanlar, -gerek Türkiye Süprem Konseyi'nin egemen gran komandörleri gerekse Türkiye Yüksek Şûrası'nın hâkim büyük âmirleri- öteden beri şu 1861 tarihini âdeta bir **"milat"** olarak alarak, özellikle uluslararası ilişkilerde bununla öğünür.

Bu konuda bir anım var: Türkiye Süprem Konseyi'nin 1991-2007 tarihleri arasındaki gran komandörü Mustafa Burak, bir uluslararası yüksek konseyler toplantısında Türkiye Süprem Konseyi'ne "4. sırada" saygın bir yer verildiğini ballandıra ballandıra anlatmıştı.

Elbette öyleydi çünkü bu ritin tüm örgütlerini kuruluş tarihiyle birlikte gösteren, 1990 tarihli ağaç biçimindeki bir düzenlemede, Türkiye'deki yüksek konseyin 1861'de kurulduğu gösteriliyor, bu da Avrupa'daki konseylerin kuruluş tarihleri bakımından 4. sıraya oturuyordu.

Ancak bence bu kuruluşun "Türk Masonluğu" kavramı bağlamındaki geçerliği tartışılabilir.

Nitekim gerek Prens Muhammed Abdülhalim Paşa gerekse Hyde Clarke, hem kimlikleri hem Masonluktaki yapıp etmeleri bakımından bunun böyle olduğunu sergilemişler.

Kaldı ki, ortada bir yüksek konsey (süprem konsey/yüksek şûra) örgütünün başındaki kişinin adı var ama belirttiğimiz iki mason dışında diğer üyelerine ilişkin hiçbir bilgi yok.

Bu durum ise aslında böyle bir kuruluşun gerçekten varlığını bile sorgulanır duruma sokuyor; en azından şimdilik!

Fakat az önce belirtmiş olduğum gibi, başka somut bilgilere dayanarak farklı görüşteki araştırıcı yazarlar olabilir.

Türkiye Büyük Maşrıkı

Ulusal nitelikli Türk Masonluğu'ndan söz edeceksek, İkinci Meşrutiyet'in ilanı sonrasına, **1909** yılına gelmemiz gerekiyor.

Elbette "ha Osmanlı Masonluğu ha Türk Masonluğu" demenin doğru olup olmadığı da tartışılabilir ama bence Türk Masonluğu'nun sadece Türkiye Cumhuriyeti Masonluğu ile özdeş tutulması da yanlış olur. Henüz Osmanlı Devleti geçerli, Türkiye Cumhuriyeti kurulmamış olsa bile 1909 tarihini Türk Masonluğu için bir "milat" olarak alabiliriz.

O yıl art arda iki kuruluş birden görüyoruz:

Önce "Şûrayı Âlîyi Osmanî" yeniden, hemen ardından ilk Türk ulusal obediyansı olan **"Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî"** yani Osmanlı Büyük Doğusu...

Yüksek Şûra'nın başında bu kez Muhammed Abdülhalim Paşa'nın yeğeni Mısırlı **Prens Aziz Hasan Paşa**, Büyük Doğu'nun başında ise ünlü devlet adamı **Mehmet Talat Paşa** bulunuyor.

Fakat bu kez Yüksek Şûra'yı kimlerin oluşturduğu belli; aralarında topu topu iki yabancı uyruklu mason yer alıyor.

Şöyle bir soru önemli sayılır: «1909 yılında kurulan ilk ulusal obediyans neden **"mahfil-i âzam"** yani "büyük loca" değil de "maşrık-ı âzam" (büyük maşrık) yani "büyük doğu" eşittir "grand orient" olarak adlandırılmış?»

Şu deyimi güncel yaşamda hayli sık kullanırım: *Bırak işini, kaşı başını.*

Burada da öyle… Konumuz Türk Masonluğu'nun Ankara'daki tarihçesinde binaların ve yerleşimlerin anlatımları ve bu arada biraz da bireysel anılar…

Oysa şu ana kadar söz ettiklerime bir bakın… Bunların bu çalışmanın başlığıyla ne ilgisi var?

Aslında doğrudan ilgisi yok ama hiç değinmeden geçip hemen asal konuya girmek de olmuyor!

O nedenle, daha ileri gitmeden şu soruya bir yanıt bulmaya çalışalım. (Kesinlikle "yanıt vermek" diyemiyorum çünkü bildiğim kadarıyla bu konuda o tarihte yapılmış bir açıklama yok; herhangi bir belgede böyle bir açıklama da verilmemiş; ancak yorum yapılabilir.)

Önce, -hatırlatma amacıyla- iki kavram arasındaki farka bakalım.

Bir "büyük loca" belli tek bir rit üzerinden çalışır ya da herhangi bir rit ile bağlantısı yoktur çünkü bu zorunlu değildir. Localarında kullanılacak ritüelleri kendi yetkili kurulunda belirler.

Bu gerek teorik gerekse genel uygulama bakımından böyledir ama istisnaları da yok değil...

Bir "büyük doğu" (grand orient) ise farklı ritlerde çalışan locaları sinesinde toplayabilir; bu localardan isteyenler kendi ritüellerini kendileri düzenleyebilir ve büyük doğunun bu konudaki yetkili organına onaylattıktan sonra uygular.

Bu da gerek tarihsel gerekse güncel uygulaması bakımından böyledir ama bunun da istisnaları var. Nitekim Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî ve onu izleyen Türkiye Büyük Maşrıkı bu istisnanın bir örneği...

1909 yılında coğrafyamızdaki bu ilk ulusal obediyans kurulurken, şimdilik tek bir rit üzerinden çalışsa, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Yüksek Şûrası ile arasında bir konkordato bulunsa bile o tarihteki durum nedeniyle örgütünde farklı ritlerde çalışan localarının bulunabileceği öngörülmüştü. Osmanlı Devleti'nde zaten yabancı obediyanslara bağlı öyle localar vardı. İngilizler bir yana, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti dışında belki sadece Fransız Riti'nden söz edilebilirdi ama vardı işte!

Bir diğer görüşe göre de bu kuruluşa Belçika Büyük Doğusu'nun el ayak olmasının etkisi vardı. Zaten ritüelleri de bir bakıma oradan gelmeydi.

Osmanlı Büyük Doğusu, o yabancı locaları yönetimi altına almak isterdi. Nitekim bu tutum, -birtakım iddiaların aksine- Osmanlı Büyük Doğusu'nun Yüksek Şûra tarafından **kurulmuş olmadığını** gösterir. Öyle olsaydı, adı *"Mahfil-i Âzam-ı Osmanî"* olurdu.

Sadece her iki örgütü kuran kişilerden birçoğunun adı örtüşmektedir, o kadar…

Kuruluş tarihleri bakımından arada birkaç ay bulunmasının, yüksek şûranın önce kurulmuş olmasının önemi yoktur; tersi de olabilirdi. (Öyle bir durumu daha sonra 1948 ve izleyen yıllarda görüyoruz, 1909'da değil.)

Fakat yeterli sayıda mason bulunursa bir yüksek konsey kurmak, bir obediyans kurmaktan çok daha kolaydır; ötesi 33. derecede 9 mason gerekir; yoksa bile ritin yasasına uyularak yaratılır.

Nitekim öyle olmuştur.

Obediyans kurmak için ise en az üç locayı bir araya getirip aralarında uyuşma sağlamak gereklidir; bu daha zahmetli bir iştir ve daha uzun zaman alır.

Ancak bu arada tüm bunlar ile çelişkili bir diğer gerçeği de göz ardı edemeyiz:

Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'nin kurucuları arasında yer alan "Şafak" adlı loca, Şûrayı Âlîyi Osmanî tarafından kurulmuştu.

Ülkemizdeki ilk ulusal obediyans, adı bakımından bir büyük doğu olsa da localarının farklı ritlerde çalışması hiçbir zaman gerçekleşmedi; öyle localar çıkmadı ya da **çıkamadı**. Daha doğrusu çıkmasına izin verilmedi; çıkana da göz açtırılmadı.

Bazı kaynaklarda, İzmir'de Fransa Büyük Maşrıkı'na bağlı olarak Fransız Riti'nde çalışırken 1933 yılında Türkiye Büyük Maşrıkı'na katılan "Homère" adlı loca ile 1935'te İstanbul'daki "Renaissance" adlı loca, bu katılmalarında rit değiştirerek Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'ne geçmişti. Kimilerine göre böyle bir geçiş olmamıştı. Bu konudaki ayrıntıları Türkiye'deki Masonluğun tarihini genel olarak inceleyen kitaplarda bulabilirsiniz ama her birinde farklı yazılmış olabilir.

***

Daha Cumhuriyet ilan edilmeden, 1920 yılında ülkemizdeki ulusal obediyansın adı **Türkiye Büyük Maşrıkı** olarak değiştirilmişti. 1935 yılında başlayan Uyku Dönemi'ne yani loca çalışmalarının tatil edilişine kadar da öyle kadı.

Hani günlük konuşmalarımızda *"Lâf lâfı açıyor"* diye bir deyim kullanırız ya… İşte bu çalışmanın başından beri ondan bir türlü kurtulamadım. Asıl konuya bir türlü giremedim. Fakat şu noktaya değinmeden de geçemiyorum:

Dikkat ettiyseniz, Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'nin ambleminde, obediyansın yeri "Constantinople" olarak belirtilmiş. Zaten Şûrayı Âlîyi Osmanî'nin kuruluş belgesinin üzerinde de öyleydi. Oysa bu isim tarihin neresinde kaldı?... Osmanlı'da bu kent **"Dersaadet"** olarak anılırdı; **"Darül hilafe"** ve **"İslambol"** gibi başka adlar da kullanılmış. "Konstantiniyye" çok eskilerde kalmıştı ama Avrupalılar bu değişimi 20. yüzyılın başında bile içlerine sindirememişti anlaşılan!

Çalışmalarda kullanılan ritüeller de önceleri Fransızcaydı; Türkçeye sonradan çevrilmişlerdi.

1920'li yılların ambleminde bunun yerine "İstanbul" adının geçtiğini görüyoruz. Nihayet!... (Aslında bu adın resmî tescili 1930 yılındadır.)

Burada ise dikkati çeken bir diğer nokta var: Obediyansın adı Türkiye Büyük **Meşriki** biçiminde yazılmış…

Belgelerinde de böyledir.

Yine asal konumuzla bağlantılı olmasa da bunun etimolojisi üzerinde biraz duralım:

Batı dillerinde "grand orient" olarak geçen masonik terimin günümüz Türkçesindeki karşılığını "büyük doğu" olarak almak acaba ne denli doğru?... Fransızcada "orient", doğu (eski dilde şark) sözcüğünün karşılıklarından biridir ama şöyle başka anlamları da olabiliyor: "Ortaklık", "müştereklik", "katılım", "iştirak halinde olma"... Nitekim bu nedenle "teşrik" fiilinden türetilme olan "meşrik" sanki "şark"ın bir diğer biçimlendirmesi olan "maşrık"tan daha doğruymuş gibi görünüyor; üstelik daha da anlamlı… (Şark yöndür; maşrık bölgedir. Bunların batı bakımından karşılığı "garp" ve "mağrip"tir.)

Fakat sonradan "maşrık" tercih edilmiş.

Nitekim 1931 yılında çıkarılmasına başlanan ve Türk Masonluğunun uykuya girdiği 1935 yılına kadar ancak 19 sayı yayınlanabilmiş olan ilk derginin adı da **Büyük Şark** yani Büyük Doğu olarak konmuş. Buna karşın diğer bazı yazılarda "Meşrik-i Âzam" teriminin geçtiği dikkati çeker; bu bir yazım hatası değildir.

Büyük Şark

Tevzi ve Müracaat Yeri: Beyoğlu Polonya Sokağı No. 25
BÜYÜK ŞARK Neşriyat Dairesi

Derginin adresi de İstanbul'da "Polonya Sokağı"… Bu ise sonradan **Nur-u Ziya** olarak değiştirilmişti.

Bu çalışmadaki asıl konumuz Ankara… Şimdi artık ona gelelim.

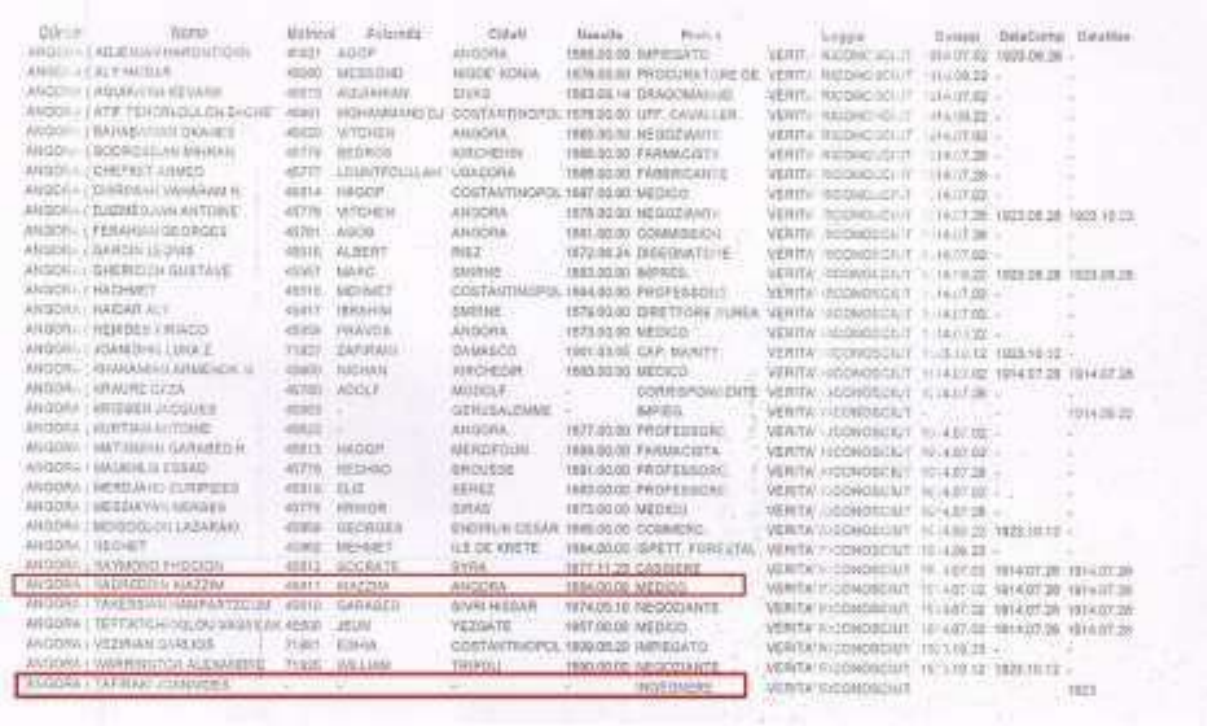
Ankara'da Varlığı Bilinen İlk Loca

19.yüzyılda Avrupalıların sadece İstanbul ve Batı Trakya'da değil, diğer Osmanlı topraklarında ve bu arada Anadolu'nun da çeşitli yerlerinde localar kurduklarını biliyoruz. Dolayısıyla Ankara'da da belki şu sözünü edeceğimizden önce kurulmuş bir başka loca vardı ama bugüne kadarki masonik literatürde öyle bir bilgi yok. (2021)

20. yüzyıl başlarında burada İtalya Büyük Doğusu'na bağlı olarak çalışmış bir loca görülüyor. Adı bazı kaynaklarda **Veritari Coneciata** bazılarında **Verita Riconosciuta** olarak geçiyor.

Bu loca, bazı kaynaklara göre 1898 yılında kurulup 1914 yılına kadar, bazılarına göre ise 1914 yılında kurulup 1924'e kadar çalışmış.

2005 yılında yayımlanmış olan ***"Granda Orient d'Italia – Türkiye'deki İtalyan Locaları"*** adlı bir çeviri belgede, 1914 yılında kurulmuş olduğu yazılı Verità Riconosciuta (Tanınan Hakikat) adlı locanın, 1923 tarihli üye listesi de verilmiş.

O tarihte bu locanın üstad-ı muhteremi (saygıdeğer üstadı) Joannides Zafiraki adlı bir mühendismiş. Üyelerinin tamamı Türk vatandaşı olduğu için, locanın 1924 yılı başlarında Türkiye Büyük Maşrıkı'na aktarıldığı söyleniyorsa da bunun belgesi olmadığı için ancak bir tahmin sayılabilir. Zaten yazının ekindeki üye listesine baktığımızda, aralarında yabancıların da bulunduğunu görüyoruz. Üstelik hepsinin Ankara'da oturmadığı da anlaşılıyor.

Ayrıca, Türkiye'deki Masonluğun tarihine ilişkin kitaplarda, bu locanın belirtilen tarihte Türkiye Büyük Maşrıkı'na katılmış olduğuna ilişkin herhangi bir kayıt da yok.

Bu konuda şöyle bir ek yorum yapılabilir: "*1925 yılında, Ankara'da* ***"Cumhuriyet"*** *adı verilen bir loca kuruluyor. İtalyan Verità Riconosciuta Locası 1924 yılında kapanmış. Ankaralı üyelerinden bazıları Türkiye Büyük Maşrıkı'nın o sırada kuruluş aşamasında olan bu locasına katılmış olabilir."*

Nitekim az sonra bu yorumun doğru olabileceğini gösteren bir diğer bilgi göreceğiz.

Fakat ondan önce, ünlü tarihçilerden Cemal Kutay'ın 1960'lı yıllarda çıkardığı ***"Sohbetler"*** adlı dergide bu konu üzerinde yazmış olduklarına şöyle bir göz atalım:

Dendiğine göre, 1886 yılında Kayseri'de Fransa Büyük Doğusu'na bağlı bir loca kurulmuş ve 1908 yılına kadar çalışmış. Bu locanın üstad-ı muhteremi, 1876'daki ilk Mebusan Meclisi'nde Ankara mebusu olan **Altıntopzade Mişel Efendi** imiş. Ankara'daki localarla da bağlantısı varmış. Dergide bir fotoğrafı bile verilmiş.

Ankara'daki localar!...

Bu deyiş, ayrıntılı bilgi vermese de Ankara'da 1908 öncesinde de loca(lar) bulunduğunu ima ediyor. Fakat bu konuda kesin bir bilgi ya da belge yok. Bu durumda Altıntopzade Mişel Efendi, Ankara'nın en eski masonlarından biri oluyor. 1908 yılında kurulduğu belirtilen "Veritari Coneciata" adlı İtalyan locasının da ilk üstad-ı muhteremi olduğu söyleniyor.

Dendiğine göre bu locanın diğer üyeleri arasında 1876 meclisinde Bursa mebusu olan Pavlâki Efendi ile Anadolu-Bağdat demiryolu hattı yapımında çalışan Mühendis Zafiraki Yanupulos da varmış. Zafiraki Yanupulos = Joannides Zafiraki olsa gerek.

Bu yazıda, söz konusu locanın 1914 yılına kadar çalışmış olduğu belirtiliyor.

Ardından sıra geliyor Dr. Sadrettin beye…

Bu Dr. Sadrettin, az önceki üye listesi üzerinde adı işaretlenmiş olan Sadrettin Kâzım.

Cemal Kutay'ın bunun sonrasına dair yazdıklarını aynen kopyalayalım:

"Biraderler arasında bulunan Doktor Sadrettin Bey, LOCA'nın kapanışında resmî evrakı saklamış, Cumhuriyetin ilânından sonra, İzmir'de aynı isimle yeni bir LOCA kurulması kararlaştığı zaman bu evrakı, tarihî hâtıra olarak yeni Mahfil'e hediye etmiştir. 1924 de İzmir'de Sıhhiye Müdürü olan Dr. Sadrettin Bey, VERİTARİ KONEÇİYATA locasını açacağı zaman, ismini o âna kadar bilmediği «yabancı bir zat» kendisine, İtalya Maşrık-ı Âzamından sekiz bin altın Franklık bir çek getirmiştir. Böyle bir paranın gelişi -bilinmiyen bir sebeple...- malûmolunca, Mahfil'in kuruluşundan endişe edilmiş, Veritari Koneçiyata yerine GÜNEŞ adıyla yeni bir Loca tesis edilmiştir. Hâdisenin havası yatıştıktan sonra ise, Veritari Koneçiyata, «Tulu-u hakikat = Gerçeklerin doğuşu» adıyla 1929da İstanbul'da kurulmuştur. Bunun başında da, aynı zat, Doktor Sadrettin Bey bulunmakta idi."

Bütün bu işler hem biraz karışık hem yer yer çelişkili. Yanlışlar da var. Türk Masonluğu'nun tarihinde İstanbul'da burada sözü geçen "Tulu-u Hakikat" adlı bir loca var ama bunun kuruluşu 1929 değil 1923. Ankara'daki İtalyan locası ile ne gibi bir bağlantısı bulunabileceğini anlamak pek olanaklı değil. Acaba bu loca kapanmaya hazırlanırken kimi üyeleri de aynı adın Eski Türkçedeki bir başka çevirisiyle İstanbul'da yeni bir loca kuruluşuna önderlik mi etti acaba?

Kim bilir, belki…

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Cumhuriyetin ilanından önce Ankara'da, üyeleri arasında Türklerin çoğunlukta olduğu bir İtalyan locası vardı.

Asal konumuz Ankara'daki locaların çalıştığı binalar…

Ancak bu İtalyan locasının çalıştığı yere ilişkin herhangi bir bilgi yok. Belki az sonra değineceğimiz yerde çalışıyordu…

Büyük olasılıkla öyle ama o da ancak belki! Çünkü bu konuda günümüze dek ele geçmiş herhangi bir belge yok.

Başkent – Cumhuriyet - Yenişehir

Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti kuruluşundan beri Ankara ise de Türk Masonluğu'nun yönetim merkezleri hep İstanbul'daydı. Sadece Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası'nın merkezi pek kısa bir süre için, 1957-1960 yılları arasında Ankara'da yer almıştı. Daha sonra o döneme ayrıca değineceğiz.

Cumhuriyetin ilerleyen yıllarında, birçok üst düzey bürokrat, birçok milletvekili hatta kimi bakanlar bile mason olduğu halde, Masonluğun başkentteki gelişimi hayli sınırlı kalmıştı.

Cumhuriyet… Cumhuriyet… Yeni Türkiye için bu çok önemliydi.

Ankara'da 1925 yılından 1935'e kadar tek bir loca vardı: **"Cumhuriyet"**

Zaman içinde üye kütüğünde (Masonlukta buna "matrikül" deniyor) kayıtlı masonların sayısı 300'ü geçmişse de galiba loca toplantılarına gösterilen ilgi ve devam yetersiz olmuş, ikinci locanın kurulabilmesi bakımından gerekli coşku ve atılım anlaşılan bir türlü sağlanamamıştı. Türk Masonluğu'nun uykuya girdiği 1935 yılına kadar bu durum böyle sürmüştü.

Şimdi şöyle bir ara not: *Bu anlatımda yer yer yazılı kaynaklarda geçmeyen birtakım bireysel anı kırpıntılarına değineceğim. Böylece tarihçeden kendime pay çıkarttığım sanılmasın. Belki 2021 yılının Ocak ayında vermiş olduğum sunu olmasaydı, bunların hiçbiri yazılmayabilirdi. Geçmiş tarihlerdeki değil, Ankara'da günümüzdeki Cumhuriyet Locası ile bağlantılı bir anı da onlardan biri olacak, hazır sözü edilmişken…*

Türk Masonluğu 1935 yılında uykuya girdiğinde, diğer mahfillerle birlikte Ankara'daki Cumhuriyet Mahfili de kapanmıştı. (Eskiden Türkçede loca yerine "mahfil" sözcüğü de kullanılıyordu.) Bu konuyu ayrıntılı olarak göreceğiz. Türkçe masonik literatürde bu konudaki hayli geniş bilgiye ek olarak değinilebilecek noktalar da var.

1948 yılındaki "uyanma" ya da "uyandırılma" sonrasında kurulan hatta Türkiye Süprem Konseyi'nin resmen etkinliğe geçirilerek uyanışın fiilen gerçekleştirilmesinden önce, simgesel derecelerde yani Masonluğun ilk üç derecesinde çalışacak yeni localara hep yeni adlar verilmiş, önceki locaların adları özellikle kullanılmamıştı.

Bunun arka planında bir gerekçe vardır. Yavuz Selim Ağaoğlu, ***"Masonluk Tarihimizde Uyandırma"*** adlı kitabında bunu çok iyi anlatmıştır. Bizim konumuzun dışında kalır.

Burada 1935 yılındaki uykuya girme olayına değinişim, olayın Ankara'da gerçekleşmiş, İstanbul'a sonradan yansımış olması…

Localara eski adların verilmemesine ilişkin tutum epeyce bir zaman sürdürüldü. Sonraları terk edildi ama her nedense yeni kurulan bir locaya "Cumhuriyet" adının verilmesi ya hiç düşünülmemiş ya da buna sıra gelmemişti. Önerilmiş ama eski loca adlarının kullanılmamasına ilişkin benimsenmiş ilke gereği onaylanmamış da olabilir.

***

Yaşantımın 28 yılını Ankara'da geçirdikten sonra, daha üniversitedeyken evlenmiş olduğum eşim ile birlikte 1971 yılında İstanbul'a taşınmıştık.

Ertesi yıl, şimdi adı Özgür Masonlar Büyük Locası olan Büyük Mason Mahfili'nde Masonluğa girme olanağını elde etmiştim. Ardından çeşitli nedenlerle Ankara'ya gidiş-gelişlerim oldu. Genellikle her birinde en az bir gece kalırdım. Onu da elbette bir loca toplantısının olduğu güne denk düşürmeye çalışırdım.

1990'lı yılların başlarında, üyesi olduğum büyük locanın Ankara'da topu topu iki locası bulunuyordu: **Işık** ile **Vefa**… 1993 yılında onlara **Yunus Emre** Locası eklendi. Bu locanın Özgür Masonlar Büyük Locası'ndaki onayı biraz sancılı olmuştu. Bunu daha sonra göreceğiz. (O tarihlerde yeni bir locanın büyük loca çatısı altına alınmasının onayı, günümüzde "Büyük Kurul" olarak anılan Büyük Loca Genel Kurulu'nda veriliyordu. Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nda buna "konvan" deniyor.)

Bu anlatımlarda Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'na bağlı localardan söz edemiyorum; bilmediğim, araştırmamış olduğum için. (Oysa olanak dışı değil.)

Yunus Emre Locası'nın kuruluşuyla birlikte Ankara'da nicelik bakımından önceye oranla daha hızlı bir gelişim temposu sağlanmıştı. Ziyaretlerimden birinde, yeni bir loca daha kurulmakta olduğunu, isim bulmakta zorlandıklarını belirtip, benden fikir istemişlerdi. Hiç duraksamadan, **"Cumhuriyet"** adının canlandırılmasını önermiştim. Öyle yapıldı. Kabul edilmesinde hiçbir sorun çıkmadı.

İki-üç yıl sonra bir gün, o sıralarda artık kullanmaya başladığımız cep telefonum çaldı. Açtım. Ankara'da yeni kurulmuş bir diğer loca için seçilmiş olan isim için bir "nabız yoklaması" yaptıklarını, seçtikleri ada pek sıcak bakılmadığını gördüklerini, Yunus Emre Locası gibi sıkıntıya düşmemek için önerimi sormuşlardı… Bu kez de **"Yenişehir"** demiştim. (Yunus Emre Locası'nın kuruluşunun onayı sırasında çekilmiş sıkıntıya daha sonra değineceğim. Aslında Yenişehir Locası'nın adı da zorluk çıkarmış ama bu Büyük Kurul'a yansıma öncesinde çözümlenerek hafif atlatılmıştı.)

Şimdi diyeceksiniz ki, *«Cumhuriyet"i anladık; onun bir tarihsel geçmişi var. "Yenişehir" neden? Bir gerekçesi var mı?»*

O sıralarda Özgür Masonlar Büyük Locası'nın Ankara'daki dört locasının başkentin Yenişehir denilen göbeğinde, Ziya Gökalp Caddesi ile Sakarya Caddesi arasında, Selânik Caddesi köşesindeki SSK İşhanı'nın 12. katında yer alan bir kiralık mekânda çalışmakta oluşlarından ötürü mü?

Konuya dar ve duygusal bir açıdan bakmamalı. Aslında öyle basit değil. Daha derin, daha önemli…

Bugün artık Özgür Masonlar Büyük Locası'nın o çevreyle ilişkisi kalmamış durumda fakat Ankara'daki **Yenişehir** semtinin genel olarak Türk Masonluğu'ndaki önemi, geçerliğini hiçbir zaman yitirmez çünkü bu da bir tarihsel olgu…

Nitekim Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'na bağlı olarak Ankara'da çalışmış olan locaların durumu da aynı. İstanbul'da da öyle: Beyoğlu; İzmir'de de öyle: Alsancak. Başka semtlere uzanılması daha sonra…

O çevrede gezinecek, birçok cadde ve sokağın adına değineceğiz. Bir genel Ankara haritası üzerinde Yenişehir semtinin yerini şöyle bir görelim.

Yenişehir'in büyük bölümünü içeren, olasıdır ki 1990'lı yıllarda çekilmiş bu fotoğrafta, bir zamanlar az önce betimlediğimiz yerdeki SSK İşhanı binasının 12. katı da işaretlenmiş durumda. Onu daha ayrıntılı olarak göreceğiz.

Elbette ne genel olarak Ankara ne de özel olarak Yenişehir semti daha önce böyle değildi. Önceki tarihlerdeki durumuna anlatımda sırası gelince bakacağız.

Bu semtin 1930'lu yıllarda konmuş adı, başkentin günümüzdeki yerleşimi bakımından belki artık birçoklarınca bilinmez, kullanılmaz oldu. Şimdi Ankara'da yaşayıp da Yenişehir'in yerini, nereden nereye uzandığını bilmeyen, bilenlerden fazla olsa gerektir.

Şöyle belirtebiliriz: Türkiye Büyük Millet Meclisi binası ya da “Akay Kavşağı” ile “Sıhhiye ya da Lozan Meydanı” arasında, bulvarın her iki yanında yaklaşık olarak Maltepe’den Kurtuluş’a kadar uzanan çevre…

Eskiden, İstanbul’daki “Beyoğlu”, İzmir’deki “Alsancak” semtlerinin karşılığı sayılabilirdi.

Tarih boyunca Ankara’daki masonik etkinliklerin çoğu Yenişehir’de yer almış... Bizim açımızdan önemi de işte bundan ileri geliyor.

***

Buraya kadar genel bir anlatımda bulunduk. Locaların çalıştığı binalara değinmedik. Onu sonra yapacağız.

Sadece Cumhuriyet Mahfili, kurulduğu sırada çalışmalarına **Hacıdoğan** adlı bir mahallede, daha önce sözünü etmiş olduğumuz şu İtalyan locasının üyelerinden matrikül listesinde adı işaretlenmiş Dr. Sadrettin Kâzım’ın evinde başlamış.

Bu olgu da Verità Riconosciuta adlı locanın kimi üyelerinin (belki hepsinin) Cumhuriyet Mahfili’nin kuruluşuna katılmış olabileceğine ilişkin olasılığı güçlendiriyor ama böyle bir yorum Tarihçi Cemal Kutay’ın anlatımıyla çelişkili olabilir.

Çok geçmeden, 1928 yılında, günümüzde “Kızılay” olarak anılan yerde, Güven Parkı’nın Atatürk Bulvarı’na göre diğer yanında, Milli Müdafaa Caddesi’nin köşesindeki bina satın alınmış.

1935 yılında başlayan Uyku Dönemi’ne kadar ve 1948’deki uyanma sonrasında da kullanılmış olan bu güzelim binanın gördüğümüz eskiden çekilmiş bir fotoğrafı var ama ne yazık ki birçok eski eser gibi o da çoktan yok edilmiş durumda…

Yenişehir’in Atatürk Bulvarı tarafından bir zamanlar var olan Kızılay parkını içerir şekilde çekilmiş 1936 tarihli bir fotoğrafında, sözünü ettiğimiz binayı seçebiliyoruz.

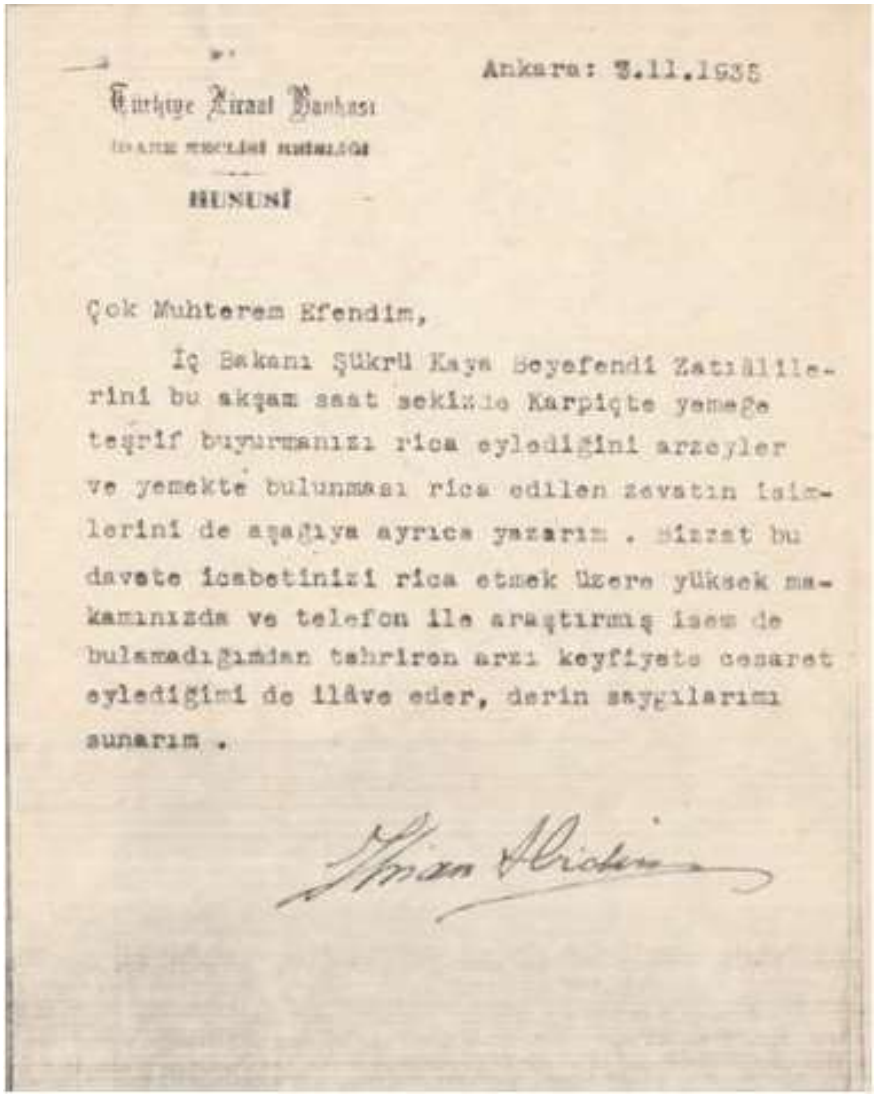

Yenişehir’in ötesinin o tarihlerde henüz bomboş olduğu görülüyor.

Uyku Dönemi ve Sonrası

2012 yılında, İstanbul'da o tarihe kadar oturduğumuz evden ayrılıp daha küçük bir daireye taşınmaya karar verince, yerimizin yetmeyeceği düşüncesiyle hemen bütün kitaplarımı ve biriktirmiş olduğum masonik belgeleri Özgür Masonlar Büyük Locası'nın Ankara'daki kütüphanesine göndermiştim. Ancak bu çalışmayı hazırlarken bir baktım ki, 1935 yılındaki Uyku Dönemi'ne girişle bağlantılı olarak bir zamanlar elime rastlantısal olarak geçmiş birkaç belgenin eskiden çekilmiş kopyaları kalmış.

3 Ekim 1935 tarihli belge, Cumhuriyet Mahfili'nin önemini de yansıtır. (Fotokopi eskiden çekilmiş olduğundan, kâğıdı zamanla yıpranmış ve sararmış; üzerindeki yazılar artık zor okunuyor.)

Ankara: 3.11.1935

Türkiye Ziraat Bankası

İDARE MECLİSİ RİYASETİ

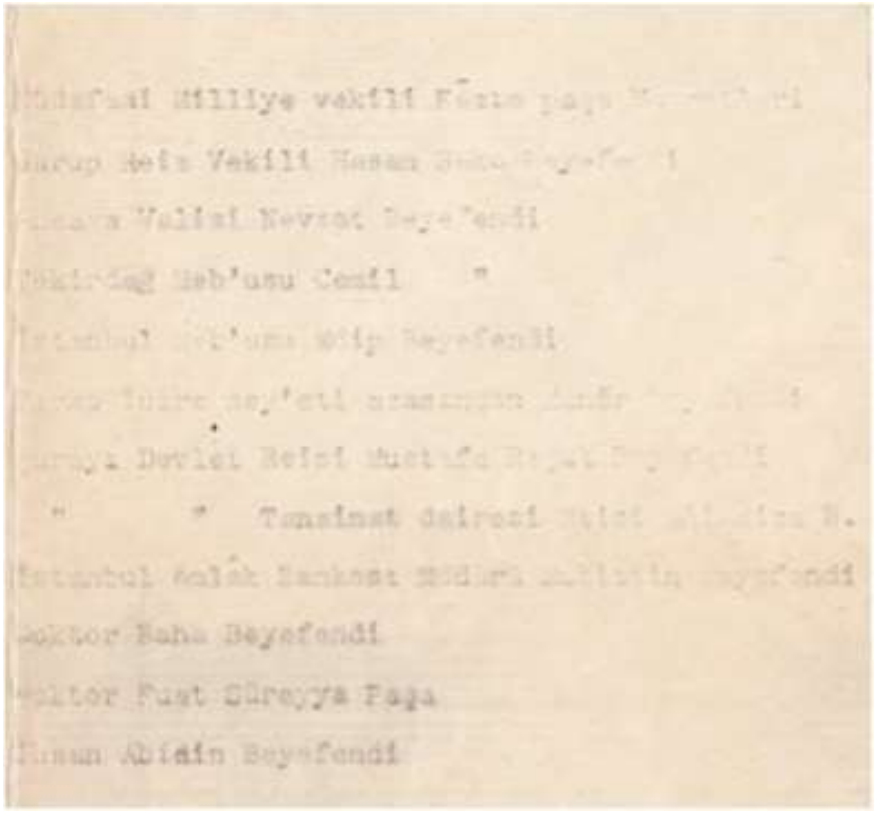
HUSUSİ

Çok Muhterem Efendim,

İç Bakanı Şükrü Kaya Beyefendi Zatıâlilerini bu akşam saat sekizde Karpiçte yemeğe teşrif buyurmanızı rica eylediğini arzeyler ve yemekte bulunması rica edilen zevatın isimlerini de aşağıya ayrıca yazarım . Hürmet bu davete icabetinizi rica etmek üzere yüksek makamınızda ve telefon ile araştırmış isem de bulamadığımdan tahriren arzı keyfiyete cesaret eylediğimi de ilâve eder, derin saygılarımı sunarım .

İhsan Abidin

Üstad-ı Muhterem **İhsan Abidin**'in haricî yaşamında bulunduğu görev olan Türkiye Ziraat Bankası İdare Meclisi Reisliği'nin "Hususî" (özel) antetli kâğıdına daktiloyla yazılıp imzalanmış bu çağrının ekindeki listenin okunması daha zor…

Buradaki isimler şöyle:

Müdafaai Milliye vekili Kâzım Paşa Hazretleri
Gurup Reiz Vekili Hasan Saka Beyefendi
Ankara Valisi Nevzat Beyefendi
Tekirdağ Meb'usu Cemil Beyefendi
İstanbul Meb'usu Edip Beyefendi
Fırka İdare Hey'eti azasından Münir beyefendi
Şurayı Devlet Reisi Mustafa Reşat Beyefendi
Şurayı Devlet Tanzimat dairesi Reisi Ali Riza B.
İstanbul Emlâk Bankası Müdürü Muhittin Beyefendi
Doktor Baha Beyefendi
Doktor Fuat Süreyya Paşa
İhsan Abidin Beyefendi

Masonlar arasında yer alan kişilerin o tarihte bulundukları mevkilere bakın… Şaşırmamak olanaksız.

Üstelik Türkiye'deki Masonlukta yer alan kişiler bu denli güçlüyken uykuya sürüklenilmiş. Hayret!

Ancak kim bilir, belki de Ankara'da ikinci bir locanın bile kurulamadığını göz önünde tutmak gerek. Daha önce belirtmiş olduğum gibi, mason olan ünlüler varsa da Masonluğa gerçekten gönül vermiş olan, bu kurumu önemseyerek içtenlikle sahiplenen masonların sayısı yetersiz kalmış bulunabilir. Hiç kuşkusuz, gerek politika sahnesinde gerekse devlette daha birçok üst düzey bürokrat mason vardı. Ancak antimasonik girişimlerin siyaset alanında çok arttığı o kritik ortamda Masonluk ile bağlantılarını gizli tutma kaygısını taşıdıkları da düşünülebilir.

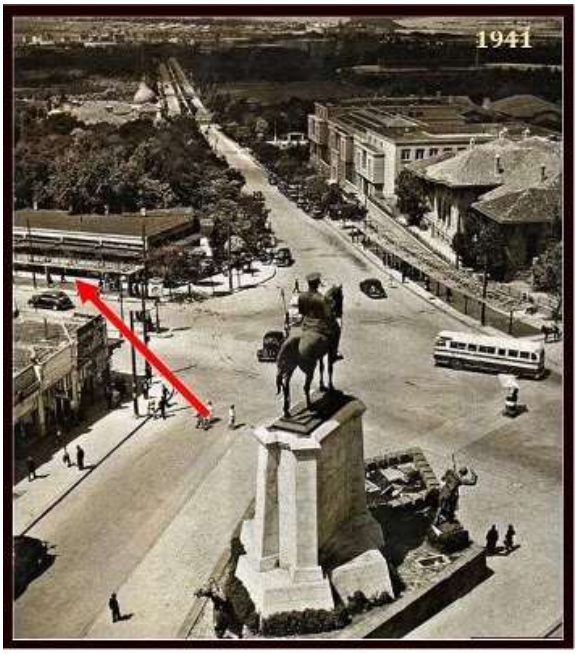
Bu toplantının yeri, o tarihlerde Ankara'da sadece kalburüstü kişilerin alındığı, kentin asıl göbeği sayılan Ulus semtindeki ünlü **Karpiç Lokantası.**

Nitekim bu çalışmanın konu kapsamı yani binalar açısından toplantıda olan bitenlerden çok yapılmış olduğu yer önemli.

Bu lokantanın yerini o tarihlerde çekilmiş fotoğraflarda da işaretleyebiliriz.

***

Türk Masonluğunun 1935 yılındaki uykuya giriş olayı, birçok mason tarafından ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. İlgili makaleler bir yana, Türk Masonluğunun genel tarihini içeren hangi kitabı açsak, mutlaka bu olayın anlatıldığını görürüz.

Bu anlatılardan biri de daha sonra adına yine değineceğimiz **Osman Zeki Koylan**'ın Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Muhterem İnanış Locası'nın, kuruluşunun 40. yılı dolayısıyla 1991 yılında yayınlamış olduğu ***"Kırk Yıldan Esintiler"*** adlı kitap kapsamındaki ***"Türkiye Masonları Arasında Sır Gibi Saklanan Bir Olayın İçyüzü"*** başlıklı uzun makalesi…

Bu yazıda 1934 yılında aynı yerde düzenlenmiş olan mason balosundan söz edilerek, masonların baloya görevlerine özgü kordon ve önlükleriyle katıldıkları belirtiliyor.

Türk Masonluğu'nda Karpiç Lokantası, bir de bu nedenle önemli bir yer tutar. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin o tarihteki binasına yürüme mesafesinde olduğundan, Atatürk'ün de bazı günler öğle yemeğinde orada oturduğu söylenir.

***

3 Ekim 1935 tarihli toplantıdan sonra, 9 Ekim akşamı aynı yerde tekrar buluşulmuş. Masonluğun iç politikadaki olaylar nedeniyle karşı karşıya geldiği sıkıntı üzerinde bir kez daha görüşülmüş.

Toplantının sonunda Türkiye Büyük Maşrıkı'nın Büyük Üstadı **Muhittin Osman Omay**, locaların çalışmalarının tatil edildiğini belirten, önceden hazırlanmış olan bir yazıyı imzalayarak, İçişleri Bakanı **Şükrü Kaya**'ya vermiş.

O yazının kopyası hiçbir masonik arşivde yok. Belki tek nüsha olarak yazılmış olduğu için öyle… Aslının nereye gittiği bilinmiyor ama varlığı kesin. Belki T.B.M.M. arşivlerinde bir yerde duruyor. Nitekim içeriği, 10 Ekim 1935 tarihli gazetelerde yer almış.

Bu haber gazetelere Anadolu Ajansı'ndan yansıtılmış olduğu için, sonraki yorumlar bir yana bırakılırsa bu aşamada hep aynı şeyin yazılmış olduğu görülüyor.

İfadeye dikkat edilirse, bu metnin olasılıkla İçişleri Bakanı tarafından hazırlanmış olduğu, konuyu Masonluğu kötülemeden kısaca belirterek bu arada devletin tutumunu yücelttiği açıkça belli...

İşte o gazetelerin ilgili kupürlerinden iki örnek:

CUMHURİYET 10 İkinciteşrin 1935

Türk Mason kurumu

Faaliyetine nihayet, emlâkini Halkevlerine verdi

Ankara 9 (A.A.) — Meʾul ve maruf imzalar altında ajansımıza verilmiştir:

Türk Mason cemiyeti, memleketimizin soysal tekâmülünü ve günden güne artan muazzam terakkilerini nazarı itibara alarak ve Türkiye Cumhuriyetinde hâkim olan demokratik ve cidden lâik prensiplerin tatbikinden doğan iyilikleri müşahede ederek faaliyetine -bu hususta hiç bir kanun olmaksızın- nihayet vermeği ve bütün mallarını memleketin soysal ve kültürel kalkınmasına çalışan halkevlerine teberruu muvafık görmüştür.

10 Sonteşrin 1935, Akşam, sf.5

Mason cemiyeti kendisini niçin kapadı?

Ankara, 9 (A.A.) —

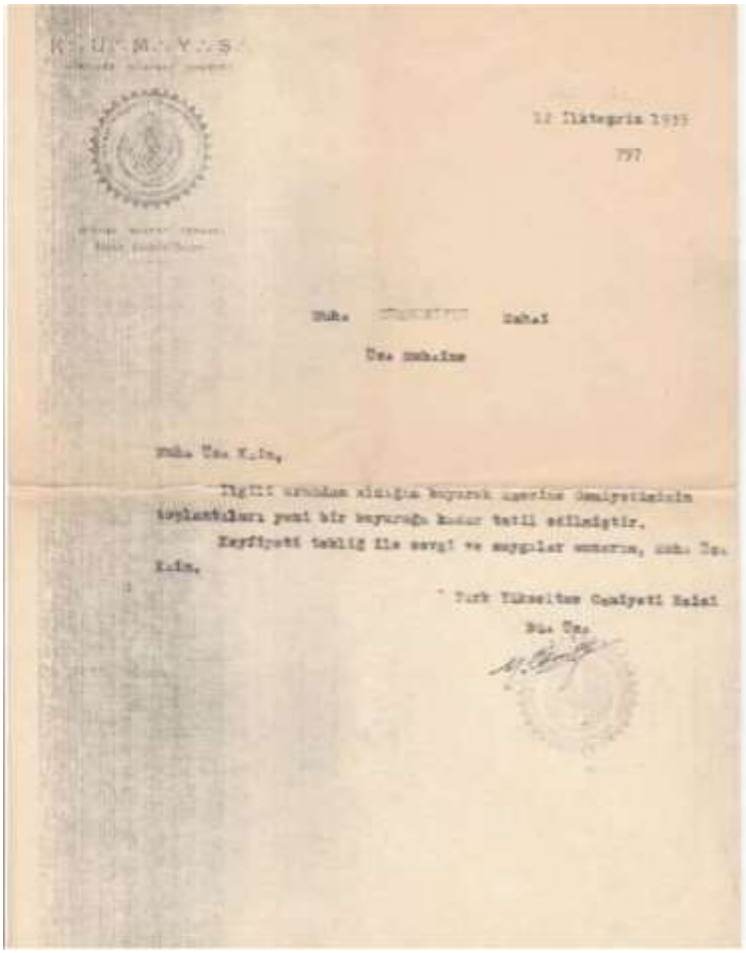
Mesul ve maruf imzalar altında ajansımıza verilmiştir:

"Türk mason cemiyeti, memleketimizin soysal tekâmülünü ve günden güne artan muazzam terakkilerini nazarı itibara alarak ve Türkiye cumuriyetinde hâkim olan demokratik ve cidden lâyik prensiplerin tatbikinden doğan iyilikleri müşahede ederek faaliyetine - bu hususta hiç bir kanun olmaksızın nihayet vermeği ve bütün hallerini mmeleketin soysal ve kültürel kalkınmasına çalışan halkevlerine teberruu muvafık görmüştür...

İkisini de dikkatlice okuduğumuzda, aralarında ufak tefek farklar, birinde hatalı yazımlar görüyoruz. Her ikisinde de bunun özgün bir haber olmayıp, bir başka yazıdan aktarıldığı belli.

Bundan sonraki günlerde, basında konunun geniş spekülasyonu yapılmıştır ama onların Ankara ile bağlantısı yoktur; genel olarak Türk Masonluğunu ilgilendirir.

Büyük Üstadın 12 Ekim 1935 tarihli olmak üzere Cumhuriyet Mahfili'ne gönderdiği yazıda, "İlgili orandan aldığım buyruk üzerine cemiyetimizin toplantıları yeni bir buyruğa kadar tatil edilmiştir." deniyor.

Yine yıpranmış bir fotokopisini gördüğümüz bu yazının aslının, daktilodan çıkmış bir karbon kopya olduğu belli… Dolayısıyla İstanbul ve İzmir'deki localara da gönderilmiş olsa gerek.

Bu yazıda açıkça belirtilen durum, bu tatil etmenin gönül rızasıyla ya da isteyerek olmadığı, bu konuda bir baskı yapılmış olduğu… Olasıdır ki, bunun yeri Karpiç Lokantası, tarihi 9 Ekim 1935.

Her ne kadar böylece Masonlukta geçerliği tartışılabilir bir durum ortaya çıkmışsa da o sırada bu süresi belirsiz tatil etmeye karşı çıkan, ufak tefek sızlanmalar dışında direnen pek olmamış, **olamamış** ve Türk Masonluğu Tarihi'ndeki Uyku Dönemi başlamış. Resmen 13 yıl kadar sürmüş.

Bütün bu olaylar, masonların kitaplarında ve araştırmaya dayanan yazılarında çok daha güzel ve ayrıntılı bir şekilde kaleme alınıp anlatılmıştır. Bizim için bu çalışmada önemli olan yönü, bu olayın Ankara'da Karpiç Lokantası'nda başladığı…

Uyku Dönemi Sonrası

İstanbul'daki localar, 1948 yılında yeniden, ancak bu kez Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin "Süprem Konsey" adını alan organının yönetimi altında çalışmaya başladığında, önceden evlerde kurulmuş üç loca ile onlara sonradan eklenenlerin yanı sıra, Ankara'da da bir loca kurulmuş, adı **Uyanış** olmuştu.

Yenişehir'de, **Meşrutiyet Caddesi**'nde bir apartman dairesi kiralanmıştı. Adresi **No. 79 – Seler Apt.** diye belirtiliyor ama sonradan kapı numaraları değişmiş; şimdi orası No. 43 olmuş. (2021)

1949 yılında kurulan **Doğuş**, 1950'de **Yükseliş**, 1951'de **İnanış** ve **Bilgi** adlı locaların çalışmaları Meşrutiyet Caddesi'ndeki bu binada başlamıştı.

1952 yılında, Atatürk Bulvarı'na doğru az beriye, **Karanfil Sokak No. 45** adresine taşınılmıştı. Onun o tarihteki görüntüsü belirsiz. Günümüzde orada kocaman bir modern yapı var. 1950'li yılların dört katlı apartmanları çoktan yıkılıp yerleri yenileri yapılmış. Onun yerini de harita üzerinde yaklaşık olarak belirleyebiliyoruz.

Burada öncekilere bir loca daha eklenmiş: **Yıldız** (1956).

Hepsi Yenişehir'de, Kızılay ile Bakanlıklar arasında.

***

Bu aşamada dikkat çeken ilginç bir nokta var:

Türk Masonluğu 1935 yılında uykuya girerken, yurt çapında etkinliğini sürdüren 31 locası bulunmaktaydı. Bunlardan 20'si İstanbul'da, 6'sı İzmir'de, 4'ü diğer kentlerde iken sadece bir teki Ankara'daydı.

Öte yandan İstanbul'da çalışmalarını yabancı obediyanslara bağlı olarak sürdüren birkaç loca daha kalmıştı.

Uyanma sonrasında ise Türkiye Süprem Konseyi'nin çift başlı kartalının kanatları altında olmak üzere yedi yıl içinde yeniden başlayarak kurulmuş olan 27 locanın 12'si İstanbul'da ve 7'si İzmir'de iken 8'i Ankara'daydı.

Bu durum, 1950'li yılların başlarında ülkenin genel yapısındaki değişime paralel olarak Masonluğun Ankara'da çok daha hızlı bir gelişim içine girdiğini gösterir.

Şimdi tarihçemizin biraz daha hareketli ve ayrıntıları daha iyi bilinen bölümüne geçelim. Bakalım bu gelişim temposu öyle sürecek mi?

Türkiye Büyük Locası'nın Oluşumu

Bu konu Türkiye'deki Masonluğun tarihçesini kaleme alan birçok yazarımız tarafından hayli ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Celil Layiktez'in ***"Türkiye'de Masonluk Tarihi"*** adlı üç ciltlik geniş çalışması, Fikret Çeltikçi'nin ***"Hür Masonluk Tarihi'nden Notlar"***, Güngör Öcal'ın ***"Türk Masonluğu"*** adlı kitapları, anlatımların çoğu birbirine benzese de çok değerli yapıtlardır.

Hepsinin kaynaklarından biri ise Kemalettin Apak'ın ***"Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi"*** adlı kitabıdır.

Ayrıca gerek **Mimar Sinan** gerekse **Mason Dergisi** adlı yayınlarda da bu konu üzerinde yapılmış araştırmalara dayanan birçok makale bulmak olanaklıdır. **"Masonpedia"** adlı web sitesi de başvurulabilecek önemli bir bilgi kaynağıdır. Ancak bunların çoğu elbette Ankara üzerinde odaklanmış değildir ve çoğu Türkiye'deki Masonluğu genel olarak incelemektedir.

Nitekim bu çalışmada da bir tek Ankara üzerinde durmakla kalınmıyor çünkü bu yetmiyor; ara sıra Masonluğun yurdumuzdaki tarihçesine de genel olarak değinilmesi gerekiyor.

***

Uyku Dönemi sonrasında, 1954 yılında İstanbul, Ankara ve İzmir'de Süprem Konsey'e bağlı olmak üzere **ünite** olarak anılan birer **granloj** yani büyük loca oluşturulmuştu. Bunlar, genel masonik literatürdeki nitelikleri bakımından bir tür "il büyük locası" sayılırdı. Ancak anlaşılan o ki, bir merkezî büyük loca olmayıp genel yönetim Süprem Konsey'in egemenliği altında sürdürüldüğünden o terimin kullanılmasından kaçınılmıştı. Madem Fransızcadan dönüştürme olan "süprem konsey" diye bir terim kullanılıyordu, "granloj" da büyük locanın karşılığıydı. Nitekim her bir granlojun başına getirilen masona da "granmetr" yani büyük üstat deniliyordu.

Başında Muhittin Osman Omay'ın bulunduğu Ankara Ünite Granloju'nun 1955 yılında yaptığı bir toplantıda, Süprem Konsey her ne derse desin, **Ankara Bölgesel Büyük Locası** adının alınmasına karar verildi. Büyük Üstat olarak da Kemalettin Apak seçildi.

Aynı yıl içinde bu bölgesel büyük loca, adını **Türkiye Büyük Locası** olarak değiştirdi.

Böylece Ankara'daki masonlar, bir "oldubitti" ile Süprem Konsey'e karşı bağımsızlık bayrağı açarak, Türk Masonluğunun simgesel derecelerdeki yönetimine yeniden sahip çıktı. Yenilenen seçim sonucu bu kez büyük üstatlığa önemli bir üst düzey bürokrat olan Ahmet Salih Korur getirildi.

Hiç kuşkusuz bu bir diğer emrivaki sayılabilirse de aslında bu gelişim öyle durup dururken olmadı. Bir araya gelen localar, dünyanın hemen her yerindeki gibi simgesel dereceleri federatif bir yöntemle yönetecek bir büyük loca kurulması isteminde bulunmuş, aralarındaki görüşmeler olumlu sonuçlanamamıştı.

Bunu izleyen yaklaşık iki yıl, Ankara ile İstanbul arasında tam da *"benim dediğim olacak"* tarzında çekişmelerle geçti. Sonunda, 1957 yılında, **"Hür ve Kabul Edilmiş Türk Masonları Türkiye Büyük Locası"** adı üzerinde uyuşmaya varıldı ve bu büyük locanın merkezinin Ankara'da olması da kabul edildi.

Kısa süre sonra büyük locanın adı **"Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası"** şeklinde olmak üzere biraz değiştirildi.

Bu olgu, Türk Masonluğu tarihinde bir dönüm noktasıdır.

Çünkü böylece ülkemizde ilk kez bir mason kurumunun adında **"Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar"** terimi kullanılmış olmaktadır.

Bu kullanım dünya yüzünde **Anglosakson Masonluğu**'na özgüdür; Liberal Masonluk'ta kullanılmaz.

Batı ülkelerinde, -özellikle Amerika'da, ayrıca Avustralya'da ve kısmen diğer kıtalarda- bir mason örgütünün adının peşinde **F.A.M.** ya da **A.F.A.M.** şeklinde bir kısaltma varsa, bu ekleme, ilgili mason kuruluşunun Anglosakson Masonluğu topluluğunun bir öğesi olup, İngiltere Birleşik Büyük Locası'nı "ana büyük loca" olarak benimseyerek onun belirlediği genel kuralları kabul ettiğini gösterir.

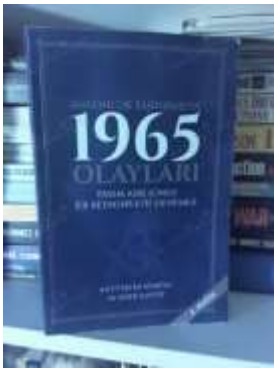
FAM'ın açılımının karşılığı dilimizde "Özgür (Hür) ve Kabul Edilmiş Masonlar", AFAM ise "Eski (Kadîm) Özgür (Hür) ve Kabul Edilmiş Masonlar" anlamına gelir.

Şimdi burada bir de bunun kısaca "Özgür (Hür) Masonluk" teriminden farkının ne olduğu, niçin böyle kullanıldığı konusuna girmeyelim. Gerçi bunların kullanımı zorunlu değildir. Nitekim Anglosakson Masonluğu topluluğu kapsamında yer almakta olmakla birlikte adında bu eklemeleri kullanmayan obediyanslar vardır (Örneğin Fransa'daki Grande Loge Nationale Française – Ulusal Fransız Büyük Locası). Sadece bunun kullanımı öyle olduğunu gösterir; tersi öyle olmadığını göstermez. Ülkemizdeki Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası gibi, ilgili mason obediyansı, "özgür ve kabul edilmiş" terimine doğrudan ve yalnızca kendi dilindeki adının kapsamında yer vermiş de olabilir.

Dolayısıyla, 1957 yılında kurulan yeni büyük locanın adında bu terimin kullanılmış olması, 1909 yılından beri hep liberal kanatta yer almış olan Türk Masonluğunun artık Anglosakson Masonluğu topluluğuna katılmış olduğu anlamına gelmezdi ama o doğrultudaki girişiminin ilk adımı sayılırdı.

Bu değişikliğe ya da yeni büyük locanın adının böyle olmasına kim karar vermişti? Bu konu kuruluş öncesindeki bir genel kurul toplantısına getirilip üzerinde görüşme yapılmış mıydı?

Bunlar belli değil.

Yavuz Selim Ağaoğlu ile Remzi Sanver'in kaleme aldıkları ***"Masonluk Tarihimizde 1965 Olayları"*** başlıklı olmakla birlikte tarihsel bilgi bakımdan çok daha öncesini de irdeleyen kitapta şöyle deniyor:

"1 Şubat 1957 tarihli bir tamim ile 16 Aralık 1956 tarihinde kurulan Büyük Loca'nın isminin Hür ve Kabul Edilmiş Türk Masonlarının Türkiye Büyük Locası olduğu belirtilerek açılış kapanış ve yeminler ile yazışmaların bu isim kullanılarak yapılması localara duyurulmuştur. Farklı uygulamaların devamı üzerine 28 Mart 1957 tarihli levha ile bir daha localara uyarı yapılmıştır."

Anlaşılan birisi, -büyük olasılıkla Büyük Üstat Ahmet Salih Korur- «Böyle olacak!» demiş, öyle olmuş.

Nitekim Ahmet Salih Korur'un buna benzer başka zorlamaları da var.

«Buna karşı çıkan olmamış mı?» diye soracak olursanız, kim bilir, belki olmuştur. Ancak o tarihte hatta sonrasında bu terimin böyle bir anlama geldiğini bilen masonların sayısı öyle azdı ki…

Ahmet Salih Korur'un başbakanlık müsteşarı, aynı zamanda M.İ.T. başkanı olduğu da göz ardı edilmemeli.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası üyesi olan tarih yazarı masonlar bu ayrıntıya pek önem vermemiş, bunun üzerinde durmamışlardır. Çünkü bu onların açısından pek doğal ve zaten olması gerekendir. Bu ancak günümüzdeki Özgür Masonlar Büyük Locası ile Kadın Mason Büyük Locası açısından üzerinde durulması gereken önemli bir değişikliktir.

İlgili belgelere bakılınca, o tarihten itibaren bir yandan İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın 1929 yılında yayımlanmış ve 1938 yılında da birtakım açıklamaları yapılmış olan **"Tanıma Koşulları"**ndan söz edilmesine girişildiği, diğer yandan Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bazı büyük localar başta olmak üzere Anglosakson Masonluğu kanadında yer alan obediyanslarla ilişkiler kurulup geliştirilmesi yolunda çalışmalar görülüyor.

Bütün bunlar Türk Masonluğunun genel konuları...

Bunların burada tekrar anlatılmasının gerekçesi, olayların odağında Ankara'nın yer alışı…

Ancak şimdi başımızı kaşımayı bırakıp asıl işimize, Ankara'daki binalarla bağlantılı anlatımlarımıza dönelim.

Atatürk Bulvarı’nda Dolaşma

İzninizle biraz hava değişimi için asal konumuzla dolaylı bağlantısı olan bir gençlik anımı aktarayım.

Yenişehir’in Atatürk Bulvarı boyunca Kızılay-Sıhhiye arası bölümünün üzerine ek bilgiler işlenmiş bir haritasına bakalım.

Tuna Caddesi’nin Atatürk Bulvarıyla buluştuğu köşede bir zamanlar pek ünlü olan, eski Ankaralıların çok iyi bildiği Piknik Kafeterya işaretlenmiş. (İnternet’te baktım; 2006 yılında kapanmış.)

Tuna Caddesi’nin öteki köşesinde ise T. İş Bankası Yenişehir Şubesi var.

Haritada içeriye doğru az geride işaretlenmiş olarak bir başka adres: İnkilâp Sokak No. 4…

Bu sonuncusu sizin için anlamsız olabilir ama benim açımdan özel bir önemi var. Ben orada, çeşitli meyve ağaçlarıyla dolu bir bahçe içindeki üç katlı evde doğdum. 16 yaşıma kadar orada yaşadım. Bitişiğindeki büyük bahçeli evin yerine 1950’li yıllarda 6 katlı bir iş hanı yapılmıştı: Tuna Han. Bunun en üst katında Mobil Mediterraneé adlı şirket vardı. Türk Masonluğu tarihindeki önemli çehrelerden, 1965 olaylarının başrolündeki Enver Necdet Egeran’ın o sıralarda genel müdürü olduğu şirket…

O tarihlerde, aynı mahalle ya da çevrede oturan ve çalışan herkes birbirini tanırdı; yakın olsun uzak olsun, komşuların en azından birbiriyle hoşbeşi vardı. İş Bankası'nın Müdürü Rıza amca, aynı binanın üst katındaki lojmanda otururdu. İki tane siyah Pekin türü köpeği vardı. Ara sıra onları ben gezdirirdim.

1957 ya da 58 yılında bir akşamüstü oradaydım…

Bulvarın her iki yanında çok geniş yaya kaldırımları vardı. Sanırım hâlâ öyledir. Akşamları Kızılay ile Sıhhiye arasında en az ikili üçlü gruplar halinde "piyasa" dediğimiz bir aşağı bir yukarı yürüyüş yapılırdı. (Yukarıdaki fotoğrafta da görülüyor.)

Piyasacıların çoğu da hep aynı kişiler olduğundan, adlarını bilmeseler de birbirlerini tanırdı. Beri yandaki yaya kaldırımı, herhalde dükkânların çok oluşu nedeniyle daha popülerdi. (Bu geleneksel piyasa yapma bölgesi, sonraki yıllarda Kızılay kavşağının Bakanlıklar tarafına kaydı.)

O akşam, bu değil de karşı yandaki kaldırım hayli kalabalıktı. Bizim mahalle ya da çevreden olmayan, çoğu siyah pardösülü, fötr ya da melon şapkalı, ellerinde bir baston ya da uzun şemsiye taşıyan, bu giyimleriyle birbirlerine çok benzeyen birtakım beyefendiler, ikili-üçlü gruplar halinde bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, sonra tam karşıdaki İzmir Caddesi'nin köşesinden öteye sapıp kayboluyorlardı. (Yukarıdaki haritada mavi renkli olarak gezinti yapılan bölge görülüyor; yeşil de sapılan yer.)

Aslında bu durum sadece o akşama özgü değildi. Daha önce de görmüştüm. O akşam daha kalabalıktı. Bu nedenle özellikle dikkatimi çekmişti.

Elimle onları işaret ettim: «Rıza amca, bu beyler kim acaba?»

Rıza amca bir onlara bir bana baktı; biraz durakladı, sonra «Onlar mason oğlum.» dedi.

«Ya!... Mason ne demek?»

«Mason demek… Şey demek… İyi bir şey demek… Neyse, büyüyünce öğrenirsin.»

«Tamam, ben de büyüyünce mason olacağım o halde, onlar gibi!»

Ne heves!

O beyefendilerin akşamları piyasa gezintisine diyecek yoktu ama hepsi aynı noktada kaybolduklarına göre herhalde aralarında bir ilişki vardı.

Nereye gidiyorlardı acaba?

Bunun yanıtını bilmek olanaksız. Rıza amcanın dediği doğru idiyse şöyle bir tahminde bulunabiliriz:

1957 yılında Jokey Kulübü'nün İzmir Caddesi No. 4 adresindeki lokali kiralanmıştı. Ankaralı masonlar, akşamüstü bulvarda şöyle bir tur attıktan sonra, loca toplantısına gidiyordu. Dikkati çeken kalabalık için de o gün özel bir tören olduğu düşünülebilir.

Kısa bir süre sonra, 1935'teki kapanış üzerine belediyeye devredilmiş olan Milli Müdafaa Caddesi'nin köşesindeki önceki bina -olasıdır ki Ahmet Salih Korur'un sayesinde- geri alınmıştı. Belki de arkadan dolaşıp Kızılay Parkı'nın içinden geçerek oraya gidiyorlardı.

Fakat Rıza amcanın dediği yanlış, sadece bir tahmin, bir varsayım da olabilirdi. Aradan 15 yıl kadar bir süre geçtikten sonra Masonluğa girmiş olmasam, bu gözlem ve konuşmayı herhalde hatırlamazdım.

Yeni Bina Arayışı

1966 yılına gelindiğinde, Ankara'da 1930'lu yılların tipik mimarî tarzındaki o bina, loca çalışmaları için yetmez olmuştu. Yeni bir yer arayışına girişilmiş, arsası hayli değer kazanmış olduğu için satılıp, parası yapılacak yatırımda kullanılmıştı.

Aslında "tarihi eser" niteliğinde olması gereken o bina ise ne yazık ki diğer birçok benzeri gibi yıkılıp, yerine çok katlı bir iş yeri yapılmıştı.

Kısa bir süre için tarihsel bakımdan az geriye dönelim.

1960 yılındaki devrimin ertesinde, Başbakanlık Müsteşarı olan Büyük Üstat Ahmet Salih Korur ile birlikte diğer kimi masonlar da tutuklanmıştı. Az sonra büyük üstatlığa yine Kemalettin Apak seçilmişti.

1961 yılında Türkiye Büyük Locası'nın merkezi, güvenlik gerekçesiyle (!) İstanbul'a taşındı. Genel kurulda bu konu üzerinde uzun tartışmalar olmuştu. Kim bilir belki de bu taşınma, Türk Masonluğunun merkezi öteden beri İstanbul'da olması nedenine dayanarak masonların bir mazeret olarak tutunup yarattıkları baskıyla gerçekleşmişti. Merkezi zaten İstanbul'da olan, bu tarihte Yüksek Şûra denilen Süprem Konseyin etkisi de olabilir.

Kemalettin Apak büyük üstat iken bu değişime karşı direnmiş miydi, bilmiyoruz. O tarihteki toplantılara ilişkin bilgi ve belgelerde bu açıdan bir ayrıntı belirtilmemiş. Kemalettin Apak 1962 yılında yaşama veda etmiş, yerine İstanbul'dan Ekrem Tok seçilmişti.

Böylece Ankara'nın Türk Masonluğunda pek de uzun sürmeyen ayrıcalığı sona erdi.

***

Ankara'da locaların çalışacağı mabetlerin yer alacağı, diğer sosyal ve masonik olanakların da bulunacağı yeni bir bina yapılması için yapılan araştırmaların sonunda **Tuna Caddesi No. 17** adresindeki arsa satın alınmıştı. Bu girişimde, merkezi artık İstanbul'a taşınmış olan Büyük Loca'nın önemli bir katkısının bulunduğunu söyleyebilmek zordur. Yeni binayı yaptırmanın maliyeti, büyük ölçüde Ankara'daki locaların, sadece Ankaralı masonların sırtına yüklenmişti. Fakat ondan önce, yeni bina henüz yapım halindeyken, localar üç yıl boyunca (1969'a kadar) bu kez Yenişehir'in Demirtepe tarafındaki **Menekşe Sokağı**'nda, yine kiralanmış bir yere sıkışarak çalışmak zorunda kalınmıştı.

Böylece Türk Masonluğunda **"1965 Olayları"** diye anılan çalkantıların ardından 1966 yılındaki ayrışmaya gelmiş olduk. Aslında bu konunun Ankara ile de binalar ile de bağlantısı yoktur ama olayların Ankara'da başladığı söylenebilir: Enver Necdet Egeran'ın imzalamış olduğu, büyük sorun yaratan şu "gerçekdışı belge"nin üretildiği yer…

1966 Ayrışması

Bu konu, "1965 Olayları" olarak anılan çalkantıların ertesi yıla da sarkarak noktalanmasıdır. Ona da *"Türk Masonluğunun bölünmesi"* denmektedir. Bu yanlış bir nitelemedir çünkü o tarihte Türk Masonluğu **bölünmüş** falan **değildir**.

1957 yılında beliren ama sezdirilmemesine çalışılan şu Anglosakson Masonluğu topluluğuna katılma tasarımı nedeniyle, kimi masonların gösterdiği etkinlikler sonucunda yakında bir bölünme söz konusu olabilirdi. Fakat kimi diğer masonlar bu değişimin gün yüzüne çıkmasını bekleyemedi. Karşı da durmadılar. Engellemeye de girişmediler. Çünkü farkında bile değillerdi. Şu "gerçekdışı belge" olayının ertesinde Büyük Loca içinde oluşan çekişmelere odaklanmışlardı. Birçok mason, 1965 yılında, Büyük Loca'nın bir genel kurul toplantısı sırasında, gündemde "tanışma töreni" diye belirtilmiş olan **konsekrasyon** uygulamasına hiçbir anlam verememiş olduklarını söylemiştir.

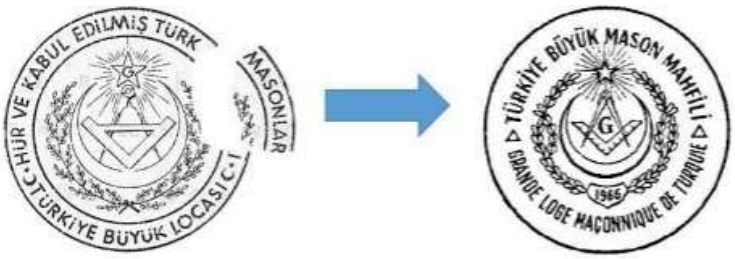
Elbette… Bunun ne olduğunu, niçin yapıldığını bilmiyorlardı ki!

Kimi masonlar, olmadık hatta saçma sapan bir gerekçeyle, Yüksek Şûra'nın hırsından da etkilenerek, akıl ve bilgelikle davranmak yerine duygusallığa kapılarak, gidip Yüksek Şûra'nın İstanbul'daki sonradan herkesin **"111"** diye anmış olduğu binasında kendi localarını kurdu. İzmir'den katılanlarla birlikte yeni bir obediyans oluşturup, buna **Türkiye Büyük Mason Mahfili** adını verdiler.

İzmirli masonların arasındaki bambaşka, kendilerine özgü olağanüstü dayanışma olmasaydı, İstanbul vadisi bu olayda yalnız başına kalırdı.

Her ne kadar bu ola "bölünme" olarak nitelemişse de işin doğrusu şöyle:

1966 yılında ortada kurumsal bir bölünme değil, bireysel terk etmeler, sadece bir bölüm masonun Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'ndan **ayrılma durumu** söz konusudur. Dolayısıyla bir **"ayrışma"**.

Zaten 1964 yılında kimi masonlar bir araya gelerek, **"Helikon"** adını verdikleri bir loca kurmuş, onay için Büyük Loca'ya başvurmuşlardı.

Büyük Loca, bu locanın kuruluşuna onay vermemişti. Bunun gerekçesi açıkça bildirilmemişti ama belliydi: Orhan Hançerlioğlu önderliğinde bu locayı kuranların göstereceği etkinlik, hiç de o tarihlerde Büyük Loca'yı yönetenlerin benimsediği strateji doğrultusunda olmazdı. Böyle bir loca kuran kimlikleri belli masonların eğilimi, niyetleri gayet iyi biliniyordu. Ayrılanların başını da zaten onlar çekiyordu.

Türkiye Büyük Mason Mahfili kurulurken İzmir'deki "Kemal" adlı locanın tüm üyeleriyle birlikte bu kuruluşa katılıp "Namık Kemal" adını aldığı belirtilir ama her nedense İstanbul vadisinin ilk sıradaki locası olan Helikon'dan pek söz edilmemiştir.

Orhan Hançerlioğlu Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin ilk büyük üstadı oldu ama o görevde sadece iki yıl kaldı; sonra yıllar boyunca Sayın Helikon Locası'nda gerçekleştirilmiş olan "bilimsel ve felsefî" diyebileceğimiz planlı seri çalışmaları yönetti.

Yine asıl işimizi bırakıp başımızı kaşıdık!

***

Türk Masonluğunda kitle halindeki bireysel ayrılmalar, **sonradan**, her iki obediyans kendi yolunda yürümeyi sürdürdüğü sırada tam olarak bir **bölünmüşlük olgusu** halini aldı.

Başlangıçta bir ilke, masonik anlayış, rit ya da çalışma yöntemi çelişkisi yoktu; tümüyle ve sadece bireysel hırslar, yönetimsel nitelikli bir ayrılık, ritüeller ve çalışma tarzıyla öncekinden farklı olmayan bir yeni kuruluş vardı; hepsi o kadar…

Diğeri yani **asıl bölünme**, dört yıl sonra, **1970** yılında, Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Türk Masonluğunun özgün Liberal Masonluk anlayış ve tutumunu açıkça ve resmen terk edince, Anglosakson Masonluğu topluluğuna katılmasının İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından kabul edildiğinin yazılı olarak bildirilmesiyle gerçekleşti.

Bu tarihte artık Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın Ankara binası da büyük ölçüde bitirilip kullanımına başlanmıştı.

****

1966 yılının bir bölünme değil ayrışma olduğunun en güzel kanıtını da Ankara vadisi vermiştir.

Masonların o tarihteki gerekçelerini, doğru-yanlış değerlendirmesini bir yana bırakalım… Somut verilere bakalım.

Türkiye Büyük Mason Mahfili'ni kuranlar ayrılmadan önce, Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası'nın İstanbul'da 23, Ankara'da 9, İzmir'de 7 locası vardı. Burada toplam üye sayısından söz etmek anlamlı olmaz çünkü bir mason kuruluşunun gücünü toplam üye sayısı değil, loca sayısı gösterir. Nitekim Ankara'da Uyku Dönemi öncesinde üye sayısı 300'den fazla olsa da tek bir loca bulunması Türkiye Büyük Maşrıkı'nın o vadideki gücünü gösteren önemli bir sorundu.

Ayrılışın hemen sonrasında Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası'nın İzmir'deki loca sayısı 6'ya indi; bu demektir ki, orada gücü yaklaşık %15 oranında azaldı.

Ankara ve İstanbul'da hiçbir değişiklik olmadı yani ayrılanlar Büyük Loca'yı etkilemedi.

Türkiye Büyük Mason Mahfili, İzmir'de tüm matrikülüyle birlikte transfer etmiş olduğu locaya **"Feza"** adı verilen bir yenisini ekledi.

İstanbul'da ise biri daha önce öte yanda kabul edilmemiş olan Helikon Locası'na ek olarak 4 yeni loca kuruldu: **"Ar"**, **"Nar"**, **"Özgür"** ve **"Murat"** adlı localar.

Peki, Ankara ne oldu?

Hiç!... Sıfır.

Nitekim Korcan Ön de ***"Geometrik Nokta Ankara"*** adlı kitabının başında, Ankara'daki yapılanmanın hiç kolay olmadığını, Büyük Loca'nın kurulmasından ancak 4,5 yıl sonra, 1970 yılının Aralık ayında gerçekleşebildiğini belirtiyor.

***

1966 yılına dönerek biraz ayrıntıya girelim…

Unutmayalım, asıl konumuz locaların çalışmalarını yaptığı binalar ama bazı olaylara özetle olsun değinmeden de geçilemiyor.

Üstelik olayların binalarla da bağlantısı oluyor.

Bu noktadan sonra, çalışmanın başlığı uyarınca sadece sonradan adı Özgür Masonlar Büyük Locası olarak değişecek Türkiye Büyük Mason Mahfili'nden söz edeceğiz.

Çünkü Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Ankara'da Tuna Caddesi'ndeki binasına taşındıktan sonra bu bakımdan herhangi bir değişiklik yaşamadı; localarının çalışmaları orada sürdü.

Türkiye Büyük Mason Mahfili'nde Ankara'nın Yeniden Oluşumu

Türkiye Büyük Mason Mahfili, kuruluşundan sonra Masonluğun İstanbul ve İzmir ile bitmediğini, Ankara'da da Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'ndan ayrılmış olanlar bulunduğunun farkına vardığında, geç kalınmıştı.

Neden geç?

Çünkü ayrılanların hepsi yeni kurulan obediyansın localarına katılmış değildi; birçokları da ülkemizdeki Masonluğun bu hale getirilmesinden ötürü çok üzülmüş hatta çöküntüye uğramış, kuruma olan güven ve bağlılığını yitirmiş, bir masona yakışmasa da küsmüş, çekip gitmişti.

Bu durum Ankara'da çok daha belirgindi. Ayrılmış olanları bir araya getirebilmek, İstanbul ve İzmir'e oranla çok daha zordu. Çünkü Ankara'da loca kalmamıştı.

Ankaralı masonlardan kimileri "**Yeni Doğuş"** adını verdikleri bir loca kurmuştu. Belli bir çalışma yerleri yoktu; kuruluş kâğıt üstündeydi ama hiç olmazsa sağlanmıştı. Şayet Türkiye Büyük Mason Mahfili bu locayı onaylayıp destek verirse, çalışacak yer bulunup mabet oluşturulabilirdi.

Masonlukta hayli geçmişi olan, önce Cumhuriyet sonra İnanış Locası'nın üyesi Osman Zeki Koylan, bu locayı onaylatarak etkinliğe geçirebilmek için bir yıl boyunca çırpınıp durdu.

Boşuna!..

İleri sürülen birtakım yasal gerekçelerden ötürü hiçbir sonuç alamadı. Dahası, Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'ndan henüz ayrılmamış ama ayrılıp Türkiye Büyük Mason Mahfili'ne geçmek isteyen kimi Ankaralı diğer masonların karşısına birtakım engeller çıkarıldı; İstanbul'daki localara katılmaya zorlandılar.

Görünen o ki Ankara vadisi gerektiğince önemsenmedi hatta ötelendi. Birtakım bahanelerle işlemleri yokuşa sürüldü. Ortada kalan Ankaralı masonlardan çoğu, ya ister istemez önceki locasına geri döndü ya da yeni locanın kuruluş onayını daha fazla bekleyemeyerek Türkiye Büyük Mason Mahfili'nden ayrıldı.

Türkiye Büyük Mason Mahfili, Ankara'da yeni bir loca kurulmasına bütün bunlardan ancak dört yıl sonra, *"İstanbul'dan maddi destek istenmemesi"* koşuluyla razı oldu.

Maddi destek… İşte bütün sorun burada…

Anlaşıldı, para varsa Masonluk var, yoksa yok!

Bu sadece o zaman ve bir tek Ankara'da değil, her zaman her yerde böyle… Ankaralı masonlar bunun böyle olduğunu sonradan bir kez daha gördü ve yaşadı. Ona da geleceğiz.

***

1970 yılı Temmuz ayında kurulmuş olmakla birlikte göreve getirme (isad) töreni Aralık ayında yapılabilen yeni locaya **"Vefa"** adı verilmişti. Bu isim, üstad-ı muhterem olarak seçilmiş Gıyasettin Aran'ın çok yıllar önce Masonluğa girdiği locanın adı olduğu için alınmış olabilir mi?... Orası pek belli değil.

Türkiye Büyük Mason Mahfili Derneği'nin Ankara şubesinin yeri olarak, İzmir Caddesi'nde 33 numaralı apartmanın 12 no.lu dairesi gösterilmişti. Locanın çalışacağı mabet ise akşam saatlerinde Cemal Özcivelek'in Kızılay'da, **Ziya Gökalp Caddesi No. 7** adresinde bulunan iş yerinde geçici bir şekilde kuruluyordu. (Az ilerideki Selânik Caddesi köşesinin diğer yanında yer alan, daha sonra sözünü edeceğimiz SSK İşhanı henüz inşa edilmemişti.)

Turizm ve seyahat acentesi olan işyeri, bir locanın çalışması bakımından elverişli değildi. Nitekim kısa süre sonra, Masonluğun Ankara'daki tarihinde, 1925 yılındaki başlangıçtan sonra ilk kez Yenişehir'in dışına çıkıldı; Küçükesat semtinde **Esat Caddesi No. 92** adresindeki Karınca Sineması'nın üstünde bir kiralık apartman dairesine geçildi. (Orada şimdi bir alışveriş pasajı var; bina numarası da 70 olarak değiştirilmiş.)

Korcan Ön, kitabında belirttiği üzere, 1971 yılında Türkiye Büyük Mason Mahfili, Muhterem Murat Mahfili'nin girişimiyle bu adreste kurulacak mabedin yapımına, bir miktar maddi katkıda bulunmuştu. Bu katkı 1972 yılında da sürmüştü.

Burada dikkati çeken önemli nokta, sözü edilen maddi desteğin doğrudan obediyanstan gelmeyip bir locanın girişimiyle sağlanmış olması…

***

1970 yılında kurulmuş olan Vefa Locası'nda gerçekleştirilen aydınlanma (o tarihteki deyişle "tekris") törenlerinin ardından üyelerin sayısı artınca, Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin Ankara'daki gelişimi kendini göstermeye başlamıştı. Bu göstergelerden biri de yeni bir locanın daha kurulmasıydı.

Ankaralı masonlar, her nedense yeni localarının kendilerince konulmuş adlarının Büyük Loca tarafından beğenilmeyip onaylanmayışından ötürü hep sıkıntı çekmiştir. Bunlardan biri de 1972 yılında kurulurken "Ehram" adı verilmiş olan o ikinci locaydı.

Bereket bu kez uzun boylu gecikme yaşanmamış, yeni locanın adı Genel Kurul'da getirilen bir öneri üzerine hemen değiştirilerek **"Işık"** olmuş, 1973 yılı başında da üstad-ı muhterem olarak seçilmiş Faiz Karacaoğlu ile birlikte diğer görevlilerin göreve getirilmesi (isat) töreni yapılıp, kuruluş belgesi teslim edilmişti.

Bu iki locanın üstad-ı muhteremleri arasındaki geçimsizlik ve tartışmalar önemli sayılmazsa, her şey gayet iyi gidiyordu. Ancak gelecek için umut verici sayılabilecek olan bu durum uzun sürmedi.

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Büyük Üstadı Nafiz Zeki Ekemen, 28 Temmuz 1973 tarihinde bir bildirge yayınladı. Bu bildirgede Masonluktaki "düzen" kavramı üzerinde durmaktaydı. Daha önce bu büyük locanın üyesi olup *"dış âleme iade edilenler"* olarak nitelenenleri geri dönmeye davet etti. Ayrıca, muntazam Büyük Locaların ilkelerine karşı olan örgüt"e sonradan üye olanlar için de *"kendi durumlarına göre özel işlemler"* uygulanacağını yazmıştı.

(Bu bildirgenin tamamı, Nafiz Zeki Ekemen'in ***"Arşivlerimiz İçinde 1965 Olayları"*** adlı kitabının 485. sayfasında ve Mimar Sinan dergisinin 14. sayısında okunabilir.)

O sırada Türkiye Büyük Mason Mahfili Büyük Üstadı Osman Edip Seydi yurt dışındaydı. Büyük Üstat Kaymakamı Muammer Yenerman bu çağrıya, Yönetim Kurulu adına sert bir yanıt verdi ama Nafiz Zeki Ekemen'in bildirgesi zaten elden ele dağıtılıyordu. Dolayısıyla önceki daha etkili olmuştu; tıpkı bir gazetede yayınlanan yanlış haber üzerine yayınlatılan tekzip yazısı gibi… Muammer Yenerman'ın, bildirgesinin sonucu olarak *"Püriten misyonerlerin sistemine yalandan uyduluk etmekle sağlanacak intizamı, düzenli uyduların kendi takdirlerine bırakarak yolumuza devam edeceğiz"* deniyordu. Bunu kaç kişinin anladığı kuşkulu…

Türkiye Büyük Mason Mahfili çatısı altında, İstanbul'da, diğer büyük locaya geçilmesi bağlamında propaganda ve bire bir görüşmeler yapanlar oldu. Bana da «Gel, orada daha iyi çalışmalar yapma olanağı var.» diye teklifte bulunulmuştu.

Sonuç olarak bu bildirge, 1974 yılında Büyük Mason Mahfili'nin hem İstanbul hem Ankara'daki localarında hayli sarsıntı yarattı. İstanbul'da birçok locadan ayrılanlar oldu ama en büyük etki Güneş Mahfili'nde görüldü.

1970 öncesinde Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin Ankara'daki gelişiminin sağlanması yolunda büyük çaba göstermiş olan Osman Zeki Koylan, bu kez "Muntazam Masonluk"tan dem vurarak Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'na katılmak üzere teşvike başlamıştı. Vefa Mahfili'nin Üstad-ı Muhteremi Gıyasettin Aran da onu destekleyince, o locanın üyelerinin büyük çoğunluğu istifa bile etmeden ayrıldı. Işık Mahfili'nin Üstad-ı Muhteremi Faiz Karacaoğlu ise locasının üyelerinin birlik ve bütünlüğünü sağlayamayınca, bu locanın çoğunluğu da diğerlerini izledi.

Sonuç: Liberal (özgürlükçü) nitelikli özgün Türk Masonluğu açısından Ankara'daki bu ikinci darbenin etkisiyle, localar aşırı ölçüde yıprandı; dayanabilmek için gösterilen direnişler işe yaramadı; 1975 yılı âdeta can çekişerek geçti ve sonunda tekrar uykuya girildi.

Korcan Ön, kitabında, bu furyada hangi locadan kaç kişinin ayrıldığına ilişkin bir liste vermiş.

Kesin sayılamasa da hangi locadan kaç kişinin ayrıldığı yaklaşık olarak görülebiliyor. Toplam 134 kişinin ayrılmış olduğu belirtiliyor. Daha sonraki bir tarihte ayrılmış ve bir kez ayrıldıktan sonra geri dönüş yapmış olanlar da çıktı; onlar bu listeye girmemiş.

Aslında bir masonik kurumda önemli olan masonların sayısı değil loca sayısıdır ama üye sayısı yeterli olmayınca locaların varlığı korunamaz. Bu nedenle gerçi İstanbul'da Güneş Mahfili'nin kapanmadan kurtarılması diğer localardan aktarılanlarla sağlanabilmişti ama ne yazık ki Ankara'da bu olanak yoktu. Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası'na gitmeyenlerden birkaçı İstanbul'daki localardan birine katıldı; birçoğu bireysel olarak uykuya yatmak zorunda kaldı.

O sırada biz ailece bir yıllığına İngiltere'ye taşındık. Olayları yakından izleyemedim. Bu konu, Korcan Ön'ün kitabında çok daha net ve ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Yurda döndüğümüzde artık Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin Ankara'da çalışan locası yoktu.

Şimdi on yıl kadar sonrasına gideceğiz.

Hanedan Restoran

Yenişehir'den Çankaya yönünde ilerlenirken, artık ne kavakları ne deresi kalmış olan Kavaklıdere'de, kuğuları da yok olmuş ve küçülüp bir köşeye sıkışmış Kuğulu Park'ın ilerisinde, Gaziosmanpaşa'ya çıkan Arjantin Caddesi adlı yokuşun sağında, günümüzde Sheraton Oteli'nin az ötesine denk düşen bir yerde, bir bahçe içindeki **Hanedan Restoran**'daki buluşmalara, Korcan Ön de kitabında kısaca değinmiş…

Pek azı on yıl öncesinden kalmış, birçoğu Masonluğa daha yakın tarihlerde İstanbul'daki localarda girmiş olan bir grup mason, belli akşamlarda bu restoranda bir araya gelip, nasıl yeni bir loca kurabileceklerini, nerede bir mabet oluşturabileceklerini görüşüp duruyorlardı.

1983 yılında bir sonbahar günü, az önce sözünü ettiğim, Güneş Mahfili üyelerinden dört mason, ben dahil, Ankara'daki o buluşmalardan birine katılmıştık.

Akşamın konusu belliydi: Ankara'da yeniden bir loca kurulabilir mi? Olabilirse, nasıl?...

Aslında yeni bir loca kurmak öyle pek zor bir iş olmasa gerek… Yeterli sayıda deneyimli mason var. Bir araya gelip bir tutanak düzenleyecek, görevlilerini seçecekler; bu kadar basit…

Hem öğreniyoruz ki, zaten bu girişimin Büyük Mason Mahfili'nin genel kurulunda kabul görmesi için gerekli ön görüşmeler yapılmış. (Bu arada iki küçük not vermeliyim: Birincisi, yasal bir zorunluluk nedeniyle bundan böyle "Türkiye" sıfatını kullanılamıyordu. İkincisi, o tarihlerde de bu işlemler genel kurulun onayından geçiyordu.)

Demek oluyor ki hemen bir loca kurulabilir.

Peki, neden yapmıyorlar? Sorun ne?

Sorun, locanın çalışacağı, sabit bir mabet oluşturmaya elverişli bir yer...

Bu çok mu zor yani?... Bulunamaz mı?... Daha önce de böyle bir durum yaşanmamış mıydı Ankara'da? Kiralık bir yer bulunabilir.

Yer bulunur bulunmasına da… Zaten elbette kiralık olacak. Onun bedeli karşılanır çaresiz… Fakat dekorasyonu falan… Ankaralı masonların maddî gücü yetmiyor. İstanbul'un desteği gerekiyor.

Önceki senaryo… Her şeyin başı para… Para olmayınca, kurumsal boyutta Masonluk da yapılamıyor.

Dertleşmeye devam…

Oysa bu işler öyle sohbetle falan yürümüyor. Ziya Paşa ne demiş?... *"Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz."*

Doğru söylemiş. Bizimkisi sadece boş lâkırdı. Eylem yok.

Sonra… Gecenin ilerleyen bir saati… Kafamız iyi.

Biz İstanbul'dan gelmiş olan dört uçuk konuk, sofrada yan yana değiliz; Ankaralıların arasına dağılarak serpilmişiz. Fakat kendi aramızda uzaktan kaş-göz ediyoruz. Göz göze geliyor, anlaşıyoruz: *"Bir çıkar yol bulur muyuz?... Evet, buluruz."*

Birimiz yüksek sesle herkese birden seslenerek patlayıveriyor: «Para ne demek?... İş ona kalsın. Hallederiz. Hele siz locayı kurun. Para işini bitti bilin.»

Diğerleri de ona katılıyor: «Elbette. Yaparız. Biz bu işi beceririz. Gerekirse İstanbul'un altını üstüne getiririz.»

Kocaman laflar … Peynir gemisi bunlarla yürür sanki!

«Haydi Ankara'daki yeni locamızın şerefine!»

Geceyi, Ankaralıların moralini hayli güçlendirmiş, umutlarını artırmış olarak, neşeli bir tarzda sonlandırıyoruz.

****

Ertesi gün, İstanbul'a dönmek üzere Esenboğa Havalimanı'ndayız. Biniş kartlarımızı aldık; bekleme salonunda uçağa çağrılmayı bekliyoruz.

Konumuz dün akşam yemekte konuşulanlar…

Düşünceliyiz… "*Yahu biz ne iş ettik öyle? Kafayı bulunca herkesi bir güzel heveslendirdik. Durup dururken yerine getiremeyeceğimiz sözler verdik. Ne yapacağız şimdi?"*

Birimiz, «Sakin olun, hallederiz.» diyor.

Bir diğerimiz, «Nasıl hallederiz yahu?» diye dikleniyor.

«Para toplarız.»

«Pöh!... Kimse kılını bile kıpırdatmaz.»

«Kıpırdattırırız.»

«O zaman önce biz kıpırdanalım bakalım. Senden başlayalım. Ne kadar verirsin?»

Bir pazarlıktır başlıyor; her birimiz belirttiği bir tutarı ödeyeceğini söylüyor.

O gün, İstanbul'a dönüş öncesinde hatırı sayılır bir miktarı tamamlıyoruz aramızda.

****

İstanbul'a varır varmaz ilk işimiz loca çapında hararetli bir telefon trafiği başlatmak oluyor. Henüz cep telefonu yok; iletişim zor kuruluyor, uzun sürüyor. Üstelik daha önceki benzer deneyimlerimizden bu işlerin öyle "salma" denilen yöntemle yürümediğini biliyoruz. Bire bir görüşme gerekiyor.

Heyecanlı birkaç gün… Tüm locayı taramayı bitiriyoruz. Fakat ancak Ankara'da sözünü verdiğimizin yaklaşık iki katını sağlayabiliyoruz.

Bu para Ankara'nın işine yarar ama yetmez.

Kendi locamızın ötesinde destek bulmak için başkalarıyla da görüşmüştük. Çoğu burun kıvırmıştı. Elbette! Bu iş öyle uzaktan olmuyor, sorunu doğrudan yerinde görmek, ihtiyaç sahibi olanlarla dertleşmek gerek. Telefonla herkese teker teker anlatmak bile yetersiz. Yüz yüze olsa daha da iyi. Üstelik midede bardakta durduğu gibi durmayanın da yararı var.

Bu sıkıntıyı bir diğer locanın üyesi, çok sevdiğim ve saydığım, benden yaşça da ileri, ta bilmem kaçıncı derecedeki bir mason ile de görüşmüştüm.

Ne demişti biliyor musunuz?

«Bu meselede neden bu kadar çırpınıyor, kendini helâk ediyorsun ki?... Bak biz şurada ne güzel aramızda toplanıp çalışıyoruz. Ankara'ya ne gerek var?»

Ya, işte böyle… Bu iş zaten başından beri, yıllardan bu yana hep böyleydi anlaşılan… *"Biz bize yeteriz; Ankara'ya ne gerek var!"*

Ne yazık ki Türk Masonluğunda İstanbullu masonlar hep öncelikle ve sadece kendilerini düşünmüş, bu ülkede Masonluğun İstanbul'da başlayıp İstanbul'da bittiği gibi bir kanıya kapılmış, Ankara'yı hep ikinci planda tutmuş, gerektiğince önem vermemişlerdi.

Belki sadece bu olaya özgü olarak Güneş Mahfili (Locası) farklı bir tutum sergilemişti.

«Neden özellikle Güneş?» diye soracaksınız.

Bunun yanıtını bir karşı soruyla vereceğim: Nedeni belli değil mi?...

Güneş Mahfili, geçmişte aynı tarihlerde Ankara'daki localarla tümüyle aynı kaderi paylaşmıştı. İstanbul'daki sıkıntı Ankara'daki gibi parasal bir durum değildi ama loca neredeyse ortadan kalkmıştı. Üye desteği verilerek kurtarılmıştı.

Güneş Mahfili üyelerinden bunu yaşamamış, sonradan katılmış olanlar bile on yıl kadar önce neler olup bittiğini gayet iyi biliyordu. Şimdi Ankaralılara destek vermek gerekiyordu ama bu kez bedensel değil, parasal. Hem bu bir bakıma daha kolay sayılırdı.

Güneş Mahfili, üyelerinden toplamış olduğu tutarı dosdoğru Ankara'ya vermedi. Bu yakışık almazdı. Büyük Mason Mahfili buna örgütsel olarak, tüzel kişiliğiyle sahip çıkmalıydı. Belki dört kişi Hanedan Restoran'daki sözlerini çiğnemiş duruma düşecek, zaman içinde gerek adları gerek o buluşmada konuşulanlar unutulup gidecekti ama zararı yok.

Dolayısıyla eldeki birikim, *"Belki bu tutarı çoğaltmak amacıyla bir kampanya düzenler, diğer locaları da katılıma teşvik eder."* düşüncesiyle, Güneş Mahfili tarafından Büyük Mason Mahfili'nin büyük üstadına teslim edildi.

Ancak bu iş çok gecikmeye uğradı; üstelik anlayabildiğim kadarıyla her nasıl girişimde bulunulmuşsa, İstanbul'un bütünü, Güneş Mahfili'nin sağladığı desteğin üzerine ancak sınırlı bir tutar ekleyebilmişti.

Yetmezdi; yükün çoğu gene de Ankaralılara kalmış, İstanbul'un katkısı sadece bu işe girişmek için tetikleyici olmuştu.

SSK İşhanı Kat 12

Kızılay'da Ziya Gökalp Caddesi ile Sakarya Caddesi arasında, girişi Selânik Caddesi üzerinde olan SSK İşhanı'nın 12. katında, yan yana üç işyeri kiralanmıştı.

Sonradan Çankaya Belediyesi'ne devredilmiş olan SSK İşhanı…

Çirkin, bakımsız, kirli, berbat bir bina…

12. Kat…

Asansörü doğru dürüst çalışmazdı; hele toplantıdan sonra gece hiç işlemez; toz toprak içindeki merdivenden inilir döne döne inilirdi. Kışın yeterince ısınmazdı; yazın boğucuydu; pencere bile açamazdınız çünkü bitişiğindeki açık mekânlardan yankılanan uğultu dayanılır gibi değildi.

Ortadaki işyerinin kapısı kullanılmaz tutulmuş; her iki yandaki bölme arasında içeride dar bir koridor oluşturulmuştu. Sağdaki bölme buluşma yeri ve toplantı sonrasında kardeş sofrası alanıydı; köşesinde bir mutfak-bar gibi yer yapılmıştı. Soldaki bölme yönetim alanı, depo, düşünme odaları ve lavabo ile uyduruktan bir pisuvar içeriyordu. İkisinin ortasında ise mabet…

Bütün bunları o günleri orada yaşamış olanlardan kimisi Korcan Ön'ün kitabında benden çok daha iyi anlatmış.

Uyanması sağlanan **Işık Mahfili**, yeni üstad-ı muhterem olarak seçtiği Hüdai Dümer'in yönetiminde işte burada çalışmaya başlamıştı.

Korcan Ön, kitabında, 29 Mart 1986 günü yapılmış olan yeniden kuruluş ve görevlilerin göreve getirilmesi törenini ayrıntılı bir şekilde anlatmış; fotoğrafları da var.

İkinci locanın bir an önce yeniden kurulup devreye gireceği umuluyordu ama bu iş biraz gecikmeye uğradı; Işık Mahfili'nin matrikülünün ikinci locanın kurulabileceği ölçüde dolması zaman aldı.

Ankara'da Yeniden Gelişim

Loca toplantıları bakımından burasının hiç elverişli bir yer olmadığı, olamayacağı, daha başından belliydi ama Ankara'daki masonların gücü ancak o kadarına yetiyordu. Bir an önce gelişmeli, yeni localar kurup üye sayısını çoğaltmalı, doğru dürüst bir yer edinmeye bakmalıydılar.

Bunu söylemesi kolaydı. İş yapılmasına gelince yıllar boyunca mevcut olan ile yetinilmek zorunda kalındı. Yeterli kardeş sayısına ulaşılıp **Vefa Mahfili**'nin yeniden kuruluşu bile 1992 yılını buldu.

Bundan sonra geçen altı yıl içinde ancak bir loca daha… Bu iş hiç de sanıldığı kadar kolay değildi. Hele Ankara'da, hiç değildi.

Ancak bundan sonra tempo hızlandı ve izleyen altı yıl içinde üç yeni loca daha kuruldu; sırasıyla **Yunus Emre**, **Cumhuriyet** ve **Yenişehir**.

Biraz da bunların çeksiştirmesini yapalım.

***

Bu tarihten başlayarak bir terminoloji değişimi var: Mahfil yerine "loca", Büyük Mason Mahfili yerine "Özgür Masonlar Büyük Locası", üstad-ı muhterem yerine "saygıdeğer üstat" geliyor.

Yunus Emre Locası'nın 1993 yılındaki kuruluşu, daha doğrusu bu locanın Özgür Masonlar Büyük Locası Genel Kurulu toplantısındaki onayı sırasında olmadık, beklenmedik bir sancı yaşandı.

Locayla bağlantılı gerekli bilgiler okunup, genel kurul üyelerine söz verildi.

El kaldırıldı; söz alındı.

Locanın kadrosuna ve kuruluşuna değil ama seçilmiş adına karşı çıkıldı. Bu karşı çıkışı destekleyenler de oldu.

[Şimdi sakın "Bunlar herkese açık olarak anlatılmamalı, mason kuruluşunun kendi içinde kalmalı" demeyin. Hayır, o zaman unutulur gider. Anlatılmalı. Üstelik bundan ders alınmalı.]

Eyvah!.. Locanın adının onaylanmaması, kuruluşunun ertelenmesi demekti. Bu da en azından altı ay gecikmeye uğramak anlamına gelirdi. Yeni bir loca adı belirlenecek, Genel Kurul'a yeniden getirilecekti. İsim olarak bir alternatif de düşünülmemiş, hazırlanmamıştı çünkü böyle bir olumsuzluk beklenmedik bir olguydu.

İtirazda bulunan da öyle sıradan bir loca delegesi değil, Büyük Loca'da çok iyi tanınan, büyük görevliler arasında bulunmuş yani büyük locanın ileri gelenlerinden biriydi.

Hayret bir şey!... Bunu neden önceden söylemiyor, ilgilileri zamanında uyarmıyor, böylece kuruculara da bir başka isim seçme fırsatını vermiyorsunuz ki?...

Ankara'nın bekleyecek hali yok; yeni locaya bir an önce gereksinme var. Ankaralı masonlar buna hazırlanmış.

İtirazın gerekçesine de bakın: Neymiş efendim? Yunus Emre mistikmiş. Duygusalmış. Bu bilimselliğe aykırıymış. Bir locaya onun adı verilirse, o loca mistik bir niteliğe bürünmüş gibi olurmuş. Oysa Özgür Masonlar Büyük Locası bilimselliği önder olarak aldığından, mistisizme karşıymış. Bu büyük locada böyle eğilimlerin yeri yokmuş. Dolayısıyla bu bir loca adı olamazmış; olmamalıymış. (!)

Hani *«Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nda bu adı taşıyan bir loca zaten var. O nedenle olmaz!»* kimsenin canı yanmaz. (Böyle düşünmeyen, birimlerin adları bakımından her kurumun ayrı ve bağımsız olduğunu benimseyenler de var. Bu nedenle Türkiye'de aynı loca isimleri üç-dört ayrı kurum tarafından seçilmiş, onaylanmış, kullanılıyor.)

Üstelik Yunus Emre adına itiraz edenlerin başında gelenler, Masonlukta ülkemizin öz niteliğini öncelikli tutup eski dilden arıtılmış Türkçeye de özenle ağırlık vermemiz gerektiğini savunan masonlar… Tamam, ona bir şey denilemez, öyle olmalı ama bu coğrafyanın, kültürümüzün en değerli halk ozanlarından birini böyle bir düşünceyle ötelemeye kalkışmak, Masonluğun neresine sığdırılabilir?.. Üstelik Öz Türkçe kullanmış bir ozan…

Ne yazık ki, bu kurumda edinilen benimseyişler gereği dogmalara ve bağnazlığa karşı olunduğu söylenip durulurken, kimi masonlar, bu kez katı bir bilimsellik iddiasıyla kendi dogmalarını yaratıp onlara bağnazca sarılmaktan kendilerini alamıyor.

Özgür Masonlar Büyük Locası'nın Ankara'daki tarihçesinde çok önemli bir yer tutmuş olan bu locanın ilk saygıdeğer üstadı, bu sözler üzerine öylesine yıkıma uğramıştı ki, dokunsanız hüngür hüngür ağlayacaktı.

Locanın kuruluşu gibi adının da onaylanması için hayli dil dökmek gerekmişti.

Özgür Masonlar Büyük Locası'nın o toplantısının sonradan düzenlenmiş olan tutanağında bu konunun ayrıntıları belki hiç de böyle yazılmamıştır; kısa kesilmiştir ama böyle olduğunun bilinmesinde yarar var.

****

İki yıl sonra, **Cumhuriyet Locası**'nın kuruluşunda herhangi bir sorun çıkmadı.

Özgür Masonlar Büyük Locası'nın Ankara'daki beşinci locası, 1998 yılında özgün olarak "Başkent" adı altında kurulmuştu. Fakat büyük locanın bunu da kabul etmeyişi nedeniyle bir gecikme yaşandı; çaresiz değiştirildi; **Yenişehir** oldu.

Buna da mırın kırın edenler çıktı. Yahu zaten locanın kuruluşu ertesi yıla sarkmış durumda!... Yapmayın, etmeyin!… Ankara'daki locaların kendi istemleriyle belirledikleri isim nedeniyle çektiği şu çileyi anlayamadım gitti.

Bu sonuncusunun gerekçesi de şöyle; Yer isimlerinin loca adı olarak alınması uygun olmazmış!...

Ancak bu gerekçe de geçersizdi ve pek yandaş bulamamıştı. Yeryüzünde olduğu gibi, yurdumuzda da yer ismiyle özdeşleşen o kadar çok loca adı var ki!

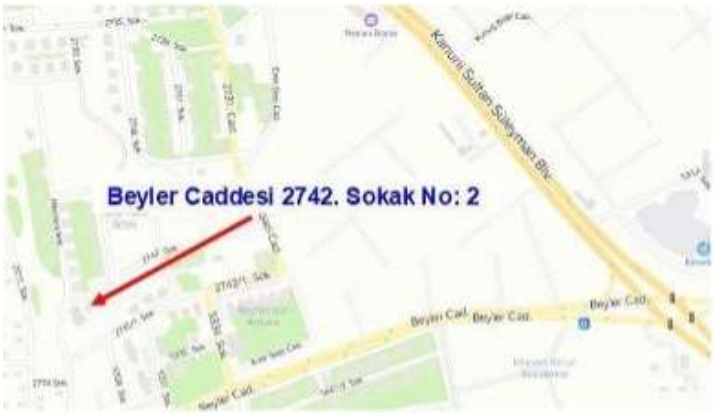
Yenişehir Locası'nın adının locaların uzunca bir süre çalışmak zorunda kaldığı o 12 katlı berbat mı berbat binanın yerinden ileri gelmediği şuradan da bellidir: O yıl artık Özgür Masonlar Büyük Locası'nın Ankara'daki localarının bir başka "geometrik nokta" olarak Yenişehir dışına taşınmasına hazırlanılıyordu.

Yeni Geometrik Nokta

Ankara'nın ileride gelişecek bir yerleşim alanı olarak tasarlanmış ancak o tarihte henüz pek tenha durumda sayılabilecek **"Çayyolu"** adlı bölgede, **Beyler Caddesi 2742. Sokak No: 2** adresindeki arsa satın alınmıştı.

Ankaralıların şimdi gayet iyi bildiği bu bölgeyi bilmeyenler için şöyle tanımlayalım: Kentin batısında Yenişehir'in kuş uçuşu yaklaşık 15 km ilerisinde, Eskişehir yolunun güney tarafında.

1999 yılında Özgür Masonlar Büyük Locası'nın Ankara'daki binasının masonik temel atma töreni gerçekleştirildi.

Kuşkusuz Ankara'da Özgür Masonlar Büyük Locası'non üyesi olan her mason, oradaki binayı ve çevresindeki yerleşimi gayet iyi biliyor. Temeli atılırken ise yakınında bir tanecik bina bile bulunmadığı açıkça belli…

Öyle ki temel atılacak yer de biraz şaşırmaya uğramış, az öteye kayılmışta; sonradan farkına varıldı. Ancak bu pek de önemli sayılmaz. Çünkü Masonluk açısından temel atma, simgesel anlamı ve değeri olan bir uygulama... İlle yapılacak binanın altına özel olarak hazırlanmış bir temel taşının gömülmesi zorunlu değil… Ancak öyle görenler de var.

Korcan Ön'ün kitabından alıntı olan şu fotoğrafa şöyle alıcı gözle bir bakın… Arka planın bomboş olduğu açıkça belli…

Simgesel temel taşı

***

Artık Özgür Masonlar Büyük Locası'nın bir süre önce yürürlüğe girmiş yeni iç tüzüğü uyarınca Ankara'nın kurumsal örgütlenmeye kavuşması gerekirdi.

Özgür Masonlar Büyük Locası'nın merkeziyetçi tutumdan uzaklaşarak yönetsel yetki ve sorumlulukların bölgelere dağıtılmasına ilişkin bir yöntem 1993 yılında İzmir'de Ege Bölge Büyük Locası'nın oluşturulmasıyla yürürlüğe konmuştu. Sıra Ankara vadisindeydi ama tüzük gerekliliklerine bakıldığında 5 loca bulunması karşın henüz yeterli sayıda üye yoktu. Ancak bunun gerçekleştirilebilmesi bakımından şimdilik biraz beklenmeli, localardaki üye sayısı artırılmalıydı.

Bu ise hayli kısa bir süre içinde sağlandı. Ankara Bölge Büyük Locası oluşturuldu.

Ankara'daki yeni bina ise Özgür Masonlar Büyük Locası'nın parasal desteğinin yine yetersiz kalışına karşın, çekici bir bina bulunursa bunun üye sayısının artırılması bakımından etkisi olacağı görüşüyle Ankaralı masonların coşku ve katkılarıyla, kimilerinin özverili çabalarıyla 2001 yılında tamamlanıp localarca kullanımına başlandı.

Ankara Bölge Büyük Locası

Fakat umulan ve beklenen hızlı gelişim görülemedi.

Acaba hem binanın bitmiş hem bölge örgütünün kurulmuş olması nedeniyle Ankaralı masonların üzerine rehavet mi çökmüştü?

Oysa tersine olmalıydı.

Acaba bunda semt olarak Yenişehir'in dışına çıkmanın, üstelik bu kez ta Çayyolu adlı, o tarihte kent dışındaki semte taşınmanın, dolayısıyla o yılların koşulları altındaki erişim güçlüğünün etkisi var mıydı?... Hele kış aylarında.

Tek bir mabedi olacak şekilde üzere tasarlanmış olan bu binanın iç bölmelerine sonradan farklı işlevler verildi; bir küçük mabet ile kütüphane eklendi. Bahçeden bir miktar feragat edilerek, başlı başına kardeş sofrası olarak düzenlenmiş bir bölüm de yapıldı.

Önceki beş locaya ancak 2005 yılında **Sevgi**, 2007 yılında **Çınar** adı verilen localar eklendi.

Bu yazının kaleme alındığı tarihte (2022) aradan 15 yıl geçmiş olmasına karşın Özgür Masonlar Büyük Locası'nın Ankara'da kurulmuş yeni bir locası yok. Oysa bu çok önemli çünkü kim bilir kaç kez yinelemiş olduğum üzere, Masonlukta herhangi bir ülke ya da bölgede Masonluğun gücünü, oradaki mason sayısı değil, loca sayısı belirler.

***

Ankara Bölge Büyük Locası kurulurken, adının "Anadolu" olması düşünülmüştü. Fakat bu öneri Genel Kurul'a kabul ettirilememişti. Üstüne üstlük bir de 2005 yılında tüm bölge büyük localarının adındaki "büyük" niteliği kaldırılıp **"bölge locası"** olarak değiştirildi.

Aslında olacak şey değil çünkü dünyanın hiçbir yerinde Masonlukta "bölge locası" diye bir terim yok; "bölge büyük locası", yerine göre "il (vilayet) büyük locası" var. Bir tek Özgür Masonlar Büyük Locası yaratmış/uydurmuş oldu böyle bir kavramı…

Niçin? Hangi amaçla?... Acaba Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın benimsediği gibi "merkeziyetçi" zihniyet nedeniyle mi? "Birden çok "büyük" olmasın" diye mi? Yoksa bu işin arka planında pek su yüzüne çıkması istenmeyen başka nedenler mi var? Bunu o tarihte böyle bir öneriyi getirip, adı "Büyük Kurul" olarak değiştirilmiş Genel Kurul'dan geçirmeyi başarmış olanlar yanıtlamalı…

Ankara'da Kadın Masonlar

Madem kendimizi bir yandan Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın diğer yandan çok daha ağırlıklı olarak Özgür Masonlar Büyük Locası'nın Ankara'da çalışmış olduğu yerler ve binalar ile sınırlı bir kapsama sıkıştırıp kalmadık, 1991 yılında kurulmuş olan Kadın Mason Büyük Locası'nın Ankara'daki binasından da söz etmezsek olmaz.

Kadın Mason Büyük Locası, başlangıçta İstanbul'daki üç, İzmir'deki bir locanın bir araya gelmesiyle kurulmuştu. İstanbul'daki locaların üyesi olanların Masonluğa giriş ve gerekli derece artırma törenleri, Merter semtindeki Güneş Otel'de gerçekleştirilmişti.

Türk Masonluğu'nun Tarihi bakımından bunlar yazılı hale getirilmiştir, bilinir ama daha önce bir yerde yazılmamış olduğu için bilinmeyen bir yönü de var.

Sözünü ettiğimiz Güneş Otel'in sahibi, bir rastlantı tarzında, o tarihte Güneş Mahfili'nin üyesiydi. Hani şu Ankaralı masonların yeniden etkinliğe geçebilmesi bakımından ilk desteği vermiş olan loca. Gerek oradaki geçici mabedin hazırlanışında, törenler için bir geçici loca kuruluşuna katılanların, gerekse törenlerde görev alanların birçoğu da öyleydi. [Burada isimleri saymak pek doğru olmaz. Nitekim daha önce de çoğu kez bundan kıçındım.]

***

Yıllar içinde Kadın Mason Büyük Locası'na bağlı locaların sayısı attı. Ankara'da **Doğuş Locası**, daha 1993 yılında kurularak çalışmaya başlamıştı.

Nerede?... Elbette daha önce Büyük Mason Mahfili adını taşıyan Özgür Masonlar Büyük Locası'na bağlı olanlar gibi Yenişehir'deki o SSK İşhanı'nın 12. katında.

Bir kadın locasının orada toplanması, binanın berbatlığı nedeniyle hayli zordu. Hele tuvalet sorunu… Korcan Ön, kitabında, içeride kadınlar tuvaleti olmadığını. katın da doğru dürüst bir tuvaleti bulunmadığını ama oraya gitmek gerektiğini, güvenliği erkeklerin sağladığını yazmış.

Ankara'da ikinci locanın kurulabilmesi ancak Özgür Masonlar Büyük Locası'nın binası kullanılmaya başladıktan ve Doğuş Locası da elbette aynı yerde çalışmaya başladıktan hayli zaman sonra, 2010 yılının başında gerçekleşebildi; adı **Evrim** oldu. Onlara 2014 yılında kurularak **"Birlik"** adı verilen üçüncü loca eklendi.

[Bu çalışmanın özgün olarak kaleme alındığı tarihte bu kadardı ama 2026 yılında bunlara bir de **"Güneş"** adı verilen loca eklendi.]

Kadın Mason Büyük Locası'nın Ankara'daki localarının üyesi olanlar, Özgür Masonlar Büyük Locası'nın yeni binasında çalışmaktan ötürü pek mutlu değildi. Kendi binalarının olmasını istiyorlardı. Bu amaçla başlattıkları çalışmayla 2012 yılı sonunda, yine Çayyolu yöresinde **"Yaşamkent"** olarak anılan yerde, **"3118 cadde 3119 sokak No 1"** adresindeki arsayı satın aldılar.

Binanın inşaatı kısa süre sonra başladı ama birtakım olumsuz etkiler nedeniyle duraklama zorunda kaldı ve 2016 yılında tamamlanabildi.

Gelecek İçin Umutlar

Son olarak yine Özgür Masonlar Büyük Locası'na dönelim.

2014 yılında Ankara'daki bölgeye bağlı olarak **Eskişehir**'de çalışmak üzere kurulan, nitekim bir kiralık katta mabet oluşturulduktan sonra öyle de olan **Ant** adlı yeni loca, İç Anadolu bölgesinde Ankara ile yetinilemeyeceğini açıkça gösterdi.

Ant Locası, bir süre Ankara'da çalıştı. Eskişehirli masonlar loca toplantısı için gelip gitmek zorunda kalıyordu. Ancak 2017 yılında Eskişehir'de kiralanan bir apartman dairesinde mabet kurularak bundan böyle locanın çalışmaları kendi kentinde yapılmaya başlanabilmişti.

Bu güzel gelişme üzerine de Ankara Bölge Locası'nın adı **İç Anadolu Bölge Locası** olarak değiştirildi.

Nihayet!... Hiç olmazsa "İç Anadolu".

****

Eskişehir'de önceleri bir arsa satın alınmışken, Sayın Ant Locası üyeleri güzel bir fırsatı değerlendirerek, Türk Masonluğu'na bir de çok şirin ve kullanışlı bir bina kazandırdı.

"Sazova Mahallesi, Candaş Sokak No. 2/1" adresindeki bu binadaki mabedin ritüelik açılış töreni, 2020 yılı Mart ayından bu yana devam eden Covid-19 salgını koşulları altında zorunlu olarak ertelendi ve 2021 yılının Ekim ayında gerçekleştirildi.

***

Ankara Bölge Büyük Locası'nın 2001 yılında düzenlenip teslim edilmiş bir kuruluş belgesi (patenti) vardı.

Ankara Bölge Locası'nın ise "bu isim altında" bir patenti olmadı.

Şimdi dileğimiz, terminoloji bakımından Masonlukta dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkçemizde yeniden "bölge büyük locası" terimine dönülerek, merkezi Ankara'da olan bu bölgenin patent niteliğindeki belgesinin de **İç Anadolu Bölge Büyük Locası** adına yenilenmesi…

Son dileğimiz, İç Anadolu Bölge Büyük Locası'nın başka kentlere de uzanması, oralarda da Masonluğun amaçları doğrultusunda çalışmalar yapılacak localar kurulmasıdır.

Yararlanılmış Basılı Kaynaklar

Korcan Ön, "Geometrik Nokta Ankara – Ankara Vadisinin Tarihçesi 1966-2018", Özgür Masonlar Büyük Locası Ankara Bölge Locası yayını (2019)

Hüseyin Özgen, "Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Türkiye Süprem Konseyi'nin Yüzellinci Yılı", İstanbul (2011)

Yavuz Selim Ağaoğlu, "Merak Edilmemiş Yıllar, Masonluk Tarihimizde Uyandırma", İzmir Vadisi Araştırma Locası Yayın No. 14 (2017)

Palazza Giustiniani (Çeviren: Ali Tümay), "Türkiye'deki İtalyan Locaları", İstanbul (2005)

Osman Zeki Koylan, *"Türkiye Masonları Arasında Sır Gibi Saklanan Bir Olayın İçyüzü" başlıklı makale,* - "Kırk Yıldan Esintiler"**,** H.K.E.M.B.L. Muhterem İnanış Locası yayını (1991)

Yavuz Selim Ağaoğlu M. Remzi Sanver, "Masonluk Tarihimizde 1965 Olayları", Mimar Sinan Araştırma Locası Kitapları Dizisi No. 33 (2018)